

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Typologie postav v hasičských pohádkách a jejich
etický aspekt v akceptaci této profese**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Pavla Tesařová

Vedoucí práce: PhDr. Jan Vitoň, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou/diplomovou práci s názvem „*Typologie postav v hasičských pohádkách a jejich etický aspekt v akceptaci této profese*“ jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské/diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské/diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské/diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 01. 06. 2020

.....

Pavla Tesařová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce, panu PhDr. Janu Vitoňovi Ph.D. Jsem mu vděčná zejména za cenné rady, vstřícnost, podporu a odborné vedení, které mi ochotně poskytl během zpracování bakalářské práce.

Typologie postav v hasičských pohádkách a jejich etický aspekt v akceptaci této profese

Abstrakt

Tato bakalářská práce je teoretická práce, která se dělí na kapitoly a podkapitoly. Obsahem práce je rozbor Hasičských pohádek, etické aspekty a etická dilemata hasičské i sociální profese. Cílem práce je popsat druhy, formy pohádek, v neposlední řadě zejména uvést etické aspekty a dilemata hasičské profese, kde se reálný život střetává s pohádkovými příběhy. Důležitou roli v této práci má i profese sociální práce, která slouží jako příklad porovnání a propojení těchto dvou oblastí. Metodiku práce tvoří rešerše, vyjádření požadavků jazykovými a stylistickými prostředky a analýza stávajících příběhů (pohádkových či s pohádkovými prvky), textů určených specifické kategorii posluchačů či čtenářů na základě požadovaných vlastností v náročné a nebezpečné praxi.

Klíčová slova

Integrovaný záchranný systém České republiky; hasičské pohádky; pohádkoví hrdinové; etický aspekt; etické dilema; profese hasiče.

Typology of characters in firefighters fairytales and their ethical aspect in acceptance of this profession

Abstract

This bachelor thesis is a theoretical work, which is divided into chapters and subchapters. The content of the work is an analysis of fire tales, ethical aspects and ethical dilemmas of the fire and social profession. The aim of the work is to describe the types, forms of fairy tales, and last but not least to state the ethical aspects and dilemmas of the firefighting profession, where real life clashes with fairy tales. The profession of social work also plays an important role in this work, which serves as an example of comparing and connecting these two professions. The methodology of the work consists of research, expression of requirements by linguistic and stylistic means and analysis of existing stories (fairy-tale or with fairy-tale elements) of texts intended for a specific category of listeners or readers based on the required characteristics in demanding and dangerous practice.

Key words

integrated rescue system of the Czech Republic; firefighters fairytales; fairytale heroes; ethical aspect; ethical dilemma; profession firefighter.

Obsah

Úvod.....	8
1 Pohádkový žánr	10
1.1 Definice	10
1.2 Charakteristické rysy	10
1.3 Funkce pohádek	13
2 Formativní vliv pohádky.....	13
3 Návodná profesní pohádka	15
4 Charakteristika a specifické rysy Hasičských pohádek GŘ-MV HZS ČR	19
5 Charakteristika a specifické rysy Hasičských pohádek Zuzany Pospíšilové.....	23
6 Etické aspekty	26
6.1 Morálka	26
6.2 Etika a její dělení	27
6.2.1 Profesní etika	28
6.3 Profesní etika a etické aspekty hasiče – záchranáře.....	28
6.4 Profesní etika a etické aspekty sociální práce.....	30
7 Etické aspekty typologie postav v Hasičských pohádkách.....	31
8 Etické dilema.....	32
8.1 Rozhodování.....	33
8.2 Hodnotový systém hasiče	34
8.3 Hodnotová dimenze sociální práce	34
8.4 Problematika působení stresu na pomáhající profese a práci hasiče – záchranáře	35
9 Historie Hasičského záchranného sboru v České republice	35
9.1 Vznik Hasičského záchranného sboru	35
9.2 Poslání Hasičského záchranného sboru	37
9.2.1 Služební slib příslušníka bezpečnostního sboru	37
9.3 Organizační struktura Hasičského záchranného sboru.....	37
9.4 Legislativa Hasičského záchranného sboru	38
9.5 Patron hasičů.....	38
9.6 Integrovaný záchranný systém	39
10 Etický kodex	40
10.1 Etický kodex pracovníka v sociálních službách.....	40
10.2 Etický kodex příslušníka Hasičského záchranného sboru	41
11 Shrnutí.....	43

12 Závěr	44
13 Seznam použitých zdrojů	46
14 Seznam příloh	53
14.1 Příloha č. 1.....	53
14.2 Příloha č. 2.....	58
15 Seznam zkratk	62

Úvod

Děti počátku 21. století mají před očima množství neustále zdokonalovaných lákadel IT provenience, ať chceme, nebo nechceme, zaplňují jejich volný čas. Jejich dětství je logicky jiné, než bývalo dřív. Množství svých zájmů mohou uskutečňovat, aniž by opustily domov a místo u počítače. Mohou na sociálních sítích komunikovat s množstvím partnerů, které někdy naivně pokládají za kamarády. To všechno i hodně dalších možností má své světlé i stinné stránky.

V kyberprostoru se snáze lže, podvádí, vydírá a kdovíco ještě. Dříve klasické podpásovky, unfair jednání, zlomyslnost či msta mají nesčíslně podob, jež nelze díky tomuto prostoru náležitě potrestat a jejich zlovůli zastavit. Společenské vědomí ovládané honbou za úspěchem, někdy za každou cenu, je manipulováno jednak masovými sdělovacími prostředky, tu více tu méně průhledně maskovanými, jednak bulvárem zcela bez skrupulí. V atmosféře ze všech stran útočících do jisté míry neověřitelných informací, kdy je obtížné i pro dospělé zjistit, co je pravda, polopravda či lež, mají děti a jejich zodpovědní rodiče nelehkou úlohu. Především v otázce, která dříve či později každého rodiče či prarodiče dostihne: Čím bych chtěl v budoucím životě být? Každé dítě nad tím dříve či později začne dumat. Dávno je pryč doba, kdy cestou do školky viděly děti pracovat popeláře a zejména kluci pak jimi chtěli být. Přirozeně, že jen málokterému z nich to do dospělosti vydrželo. Místo popelářů zastoupili, pokud možno špičkoví sportovci, manažeři, moderátoři, modelky, televizní hlasatelky apod. Všem těmto a dalším výmluvným profesím pozorovatelným na televizních a jiných kanálech v poslední době konkurují profese spíše mlčenlivé, jsou však daleko potřebnější. Můžeme se zamyslet nad tím, kolik asi v životě budeme potřebovat úspěšných modelek, pokud nepatříme k horním deseti tisícům (možná dnes už více než desetit tisícům) veleúspěšných, asi to nebude horentní počet a bude-li to nula, také se nic moc nestane.

Jiná situace ale může nastat v případě, že se nám udělá špatně, havarujeme s autem, zabouchneme si dveře do bytu, vypukne nám v bytě či domě požár, překvapí nás povodeň a zaskočí nás nesčíslně dalších nepříjemných a mnohdy nepředvídatelných situací. Mám na mysli ty profese, bez nichž se televizní zprávy ani jeden den dost dobře neobejdou: hasiče, policisty a záchranáře. Nikdy se zpravidla nedozvíme jejich jména. Nemáme potřebu pít se po jejich soukromí a bulvár až na výjimky nezajímají. Přinejmenším bychom si měli jejich práce vážit a být si vědomi toho, že jsou pro bezpečnější a šťastnější život nezbytní, protože dost často nasazují za ten náš život právě ten svůj.

Přestože od těchto hrdinů nemůžeme očekávat zázraky, jelikož nepoužívají kouzla, i tak se s nimi můžeme v pohádkách setkat. Jedná se o autorské pohádky návodného typu, které mají za úkol nejenom jako klasické pohádky nabádat své čtenáře nebo posluchače ke slušnosti, poctivosti či bránění zlu, ale upozornit je na zajímavé profese či povolání, ukázat na jejich vykonavatele a vysoce společenskou užitečnost této práce. V moderních návodných autorských pohádkách, jimiž se v této práci zabývám, jsou však dominantní postavy, jež jsou s jistou nadsázkou především z našeho světa nebo jsou pohádkové, ale mají podobné starosti a vlastnosti, jako máme my lidé.

Záměrem autorů těchto novodobých pohádek je přiblížit dětem předškolního nebo mladšího školního věku zajímavé profese sdružené v Integrovaném záchranném systému ČR, jež si zaslouží naši pozornost. Můžeme se od nich ledasčemu přiučit, případně jim v jejich práci pomáhat či alespoň nepřekážet, což je neméně důležité a žádoucí. Vedle toho nás vedou k respektu k našim bližním, probouzejí empatii, vcítění se do problémů a potřeb jiných lidí. Zastávají i funkci výchovného prostředku, zejména uvědomění etických pravidel, ale také morálních a sociálních hodnot. Dále nás vedou k pomoci těm (a nemusí to být vždy lidská stvoření), kteří se náhle ocitli v tísní, aniž ji třeba sami zavinili. Zastihla je například povodeň, požár, autonehoda, jsou někde uvěznění, zranění, popálení nebo se topí.

V této práci se věnuji popisu pohádkového paradigmatu a rozboru hasičských pohádek, dále analýze etických aspektů a etických dilemat jak sociální práce, tak profese hasiče-záchranáře. Tato práce může posloužit široké veřejnosti ke zvýšení informovanosti o pohádkách s hasičskou tematikou, zároveň také může sloužit jako porovnání profese sociální práce a hasiče-záchranáře.

1 Pohádkový žánr

1.1 Definice

Pohádku jako oblíbený literární žánr nejenom pro děti, ale i pro dospělé lze definovat mnoha různými způsoby, např. podle jejího původu, zaměření, typu apod. Pokud bychom chtěli uvést, co možno nejobecnější definici, charakterizovali bychom ji jako kratší epický literární žánr, který může být v prozaické či veršované formě, s fiktivním dějem, často smyšlenými postavami, v neurčitém čase a prostředí. Franzová například soudí, že *pohádky jsou nejčistším a nejjednodušším výrazem kolektivně nevědomých psychických procesů* (Franzová, 2015, str. 15).

Rozsáhlejší definice charakterizuje pohádku jako *epický literární žánr, který může mít jednak formu verše, jednak prózy a definuje ji jako krátký fiktivní příběh s nepravděpodobným dějem, který se povětšinou odehrává v neobvyklém prostředí a ve kterém vystupují nadpřirozené bytosti, přičemž se řídí pravidlem vítězství dobra nad zlem* (Sochrová, 2004, str. 88).

Vnímání pohádek dítěti umožňuje rozvíjet představivost a fantazii, uskutečňovat myšlenkové pochody a zejména začít utvářet nespoutanou osobnost jedince (Černoušek, 1990). Pohádka poskytuje dítěti zábavnou formu vyprávění, poučení o něm samém a napomáhá osobnostnímu růstu. Nabízený smysl na tolika různých úrovních zároveň obohacuje dětskou existenci i když jedna kniha nemůže plně ocenit míru a rozmanitost přínosu pohádky pro dětský svět (Bettelheim, 2017). Dále autor míní, že by pohádka nemohla mít psychologický dopad na dítě, kdyby nebyla zejména uměleckým dílem. Pohádky jsou jedinečné zejména jako literární útvar, ale také jako umělecké dílo, které je zcela srozumitelné dítěti, tak jako není žádný jiný podobný druh umění. Nejhlubší pravý význam pohádky je pro každého z nás jiný, není stejný ani pro téhož člověka v různých etapách jeho života, stejně jako to platí pro každé velké umění. Z jedné a téže pohádky si dítě bude brát různé významy dle jeho potřeb a zájmů v danou chvíli. Bude-li mít dítě příležitost, vrátí se k téže pohádce, jakmile bude připraveno své staré významy a pohnutky utvořené pro danou pohádku rozšířit nebo nahradit novými (Bettelheim, 2017).

1.2 Charakteristické rysy

Klasickou pohádkou, která se vyznačuje množstvím tradičních a pro ni specifických jevů, je pohádka fantastická, kde už na začátku jsou posluchači či čtenáři uvedeni do pohádkového děje stereotypní formulí: např. „bylo nebylo“ nebo „byl jednou jeden“, i

závěr má v takovém případě ustálenou formu: „zazvonil zvonec a pohádky je konec“ apod. (Mocná, 2004).

Jistá schematičnost se vedle kompozice a typizace postav objevuje i v symbolice čísel: tři – sudičky, synové, cesty, životy, přání, oříšky, dále sedmero krkavců, sedm trpaslíků, dále například dvanáct měsíčků apod. (Mocná, 2004).

Nadpřirozené bytosti jsou nejrůznějšího typu: od draků, čertů, duchů či trpaslíků přes antropomorfizovaná zvířátka – kůň, mravenec, liška, hodnoty jako rozum či štěstí až po pojmenované nositele vlastností, například: Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Nebojsa, Chytrá horákyň apod. (Mocná, 2004). *Dobro a zlo jsou ztělesněny v určitých postavách a jejich činech téměř v každé pohádce, stejně jako jsou dobro a zlo všudypřítomné v životě a sklony k oběmu přítomné v každém člověku. Právě tato dualita představuje morální problém, o jehož řešení musí člověk bojovat. Ani zlo není bez půvabu – symbolizované silným obrem či drakem, mocnou čarodějnici nebo lstivou královnou ve Sněhurce – a někdy má i dočasně převahu. V mnoha pohádkách přemožitel zaujme na nějaký čas místo, které po právu náleží hrdinovi – jako to udělaly prohnané sestry v Popelce. Pohroužení se do pohádky přináší morálněvýchovný zážitek nikoliv proto, že s koncem pohádky je padouch ztrestán, i když to sem také patří. Trest nebo strach z něho, v pohádce jako v životě, odrazuje od zločinu jen určitou měrou. Přesvědčení, že zločin se nevyplácí, odstrašuje daleko účinněji, a proto zlý člověk v pohádkách vždycky trpí. Mravnost se neprosazuje tím, že ctnost nakonec zvítězí, ale tím, že hrdina je svými činy natolik přitažlivý, že dítě se s ním ztotožní v každém jeho zápase. Díky tomuto ztotožnění si představuje, že trpí spolu s hrdinou v jeho zkouškách a strastech a zažívá s ním úspěch, když ctnost vítězí. Tyto identifikace jsou samostatným rozhodnutím dítěte a hrdinovy vnitřní a vnější boje mu vštěpují morální postoj* (Bettelheim, 2017, str. 14).

Zajímavé je v pohádkách též pojetí krásy a ošklivosti. Oškliví bývají nezdárka krásní lidsky, jsou uvězněni kletbou v odpuzující podobě, ale mají dobré srdce a touží po vysvobození. Krása naopak bývá dost často provázena závistí, pýchou či zlobou. V moderních pohádkách mizí jednoznačná hranice mezi dobrem a zlem. I tradičně dobří mají své slabé stránky, neumí rozlišit mezi těmi, kdo to s nimi myslí dobře a zlovolnými manipulátory. Někdy je ponaučení v těchto pohádkách velmi draze vykoupeno (Bettelheim, 2017).

Výrazně se v moderních pohádkách změnilo pojetí čertů (Mocná, 2004). Ze sice zlomyslných, ale neškodných brachů, kteří tvořili spíše pohádkový kompars, samozřejmě s výjimkou pekelné aristokracie, se vyvinuli pohádkoví pokašitelé, kteří se ochotně vzdávají svého úkolu svádět smrtelníky ke hříchu, jak svého času nekompromisně vyplývalo z jejich statutárních povinností, naopak se je snaží za pomoci zla odhalovat a občas za to musí pykat. Lze říci, že jak kladní, tak záporní pohádkoví hrdinové jsou do jisté míry poučitelní. Můžeme to zpozorovat zejména ve filmových pohádkách: S čerty nejsou žerty, Láska rohatá, Čert ví proč, Nejlepší přítel, Čertí brko apod.

Pohádkový žánr se vyznačuje relativitou času a prostoru. Zde je hlavní rozdíl mezi pohádkou a zřejmě jí nejbližším žánrem, jímž je pověst, protože rozdíl od pohádky pověst má reálné zakotvení v čase (Mocná, 2004). Časoprostorovou dimenzi pohádek schematizují a anonymizují ustálená spojení typu: „Před dávnými lety“, „Bylo, nebylo“, „Za sedmero horami“ apod. (Franzová, 2015).

Jak uvádí Mocná (2004) pohádkový děj je zpravidla situován do minulosti a prostor je někdy vymezen jen velmi vágně: neproniknutelný les, skály, jeskyně, jezero, zřícenina, zámek či hřbitov. Jindy je naopak prostředí více než jen nezbytnou kulisu (peklo, nebe, mlýn či hospoda). S trochou nadsázky lze říci, že současné filmové pohádkové peklo je stylizováno jako důležitá administrativní či hospodářská jednotka, opět lze uvést příklad na filmové pohádce Nejlepší přítel, Čert ví proč nebo Čertí brko.

Vztah pohádkového nebe a pekla prošel mnohými změnami. Diplomatically řečeno, došlo k prohloubení vzájemné spolupráce. V některých případech byl navázán až partnerský vztah, nastolena byla také nezbytná dávka tolerance, byť se vždy musí najít hříšník, který určitě propadne peklu. Obě na mravnost tradičně dbající lokality tak neporuší tradici a svého účelu přeci jen dosáhnou (Franzová, 2015). Jako příklad nám poslouží filmová pohádka Anděl Páně a Anděl Páně 2, kde peklo a nebe vzájemně spolupracují a snaží se dosáhnout společného cíle.

Pohádkový čas je neuchopitelný, nevíme od kdy se začal počítat, ani do kdy přesně trval. Víme jen, že čas je zde vyjádřený frázemi: až naprší a uschne, když sluníčko vyšlo, rok nato apod. (Mocná, 2004). Uchopitelný je oproti tomu konec pohádky, kdy dobro po zásluze zvítězilo a zlo bylo po zásluze potrestáno. Účel pohádky tak byl úspěšně naplněn (Bettelheim, 2017).

1.3 Funkce pohádek

Pohádka nám může sloužit také z hlediska hodnocení své funkce na dětskou duši. U pohádkových příběhů lze rozlišit pět základních funkcí, a to funkcí poznávací, estetickou, relaxační, fantazijní a výchovnou (Bettelheim, 2017). Dle Černouška tyto funkce působí na dětskou osobnost tím, že vnášejí určitý smysl a jistý řád do dětem původně nesrozumitelného či až hektického světa, kterému děti předškolního věku ještě nemohou ani zdaleka porozumět (1990). Pohádky vyobrazují skutečnost a tím předvádí dětem svět pro ně ve srozumitelných obrazech, poněvadž jejich myšlení je obrazné, konkrétní, synkretické a animistické. Pohádky propojují určitou propast mezi dospělým a dětským způsobem myšlení a eliminují vznik situací vzájemného nedorozumění (Vágnerová, 2012).

V autorských pohádkách výchovná neboli preventivní funkce zastává stěžejní část příběhů (Mocná, 2004). Tato práce sice neřeší problematiku výchovné funkce pohádek, ale dle mého názoru stojí za zmínku.

Zejména preventivní výchova je v případě hasičských pohádek primární funkcí, avšak nejde zde o snahu ztotožnit dítě s kladnou či zápornou hlavní postavou v dané situaci příběhu. Pro dítě v předškolním věku, které svou pozornost plnohodnotně nesoustředí, je stejně důležité rozvíjet funkce relaxační či estetické. Relativně stejně důležité jsou podle Bettelheima také funkce poznávací a fantazijní které v těchto specifických pohádkách nemohou zůstat stát v pozadí vývoje osobnosti dítěte v předškolním věku, kdy jsou nejvíce schopni naslouchat svému okolí (2017).

2 Formativní vliv pohádky

O formativním vlivu pohádky na dětského posluchače či čtenáře není pochyb. Pohádka tvoří neodmyslitelnou součást dětského světa. Prostřednictvím pohádkového příběhu jsou od raného dětství dětem, zpravidla rodiči nebo prarodiči předávány základní informace a zkušenosti o světě a morálních zásadách, které v něm platí nebo by měly platit. Svět pohádek pomáhá nejen rozvíjet dětskou fantazii, ale poskytuje i návody, jak určité situace či problémy v budoucnu řešit (Černoušek, 1990).

Významu pohádek bylo v minulosti a bude nepochybně i v budoucnosti věnováno mnoho místa a pozornosti. Výstižné charakteristiky vlivu pohádek na člověka se lze dočíst v doslovu k Pohádkám Karla Jaromíra Erbena: *Pohádkové příběhy nám otevírají pohled do světa plného netušených zázraků. Z pohádek k nám promlouvá pradávňá moudrost a*

zkušenost, projevují se v nich názory na život a na svět. Pohádkové příběhy jsou vymyšlené od začátku až do konce, a přece nás uchvacují svou vnitřní pravdou. Je až překvapující, jak často mají k sobě blízko mnohé pohádky z nejrůznějších zemí a národů. Obzvláště se navzájem podobají v tom, že v nich obvykle vítězí dobro nad zlem, pravda a čestnost nad lží a záłudností, dobrosrdečnost nad sobectvím, statečnost nad zbabělostí, moudrost nad hloupostí a věrnost nad klamáním a zradou (Dolanský, 1989, str. 3).

V poslední době je často diskutována otázka až nekritické adorace pohádkových příběhů. Podobně jako se týmy odborníků zamýšlejí už léta nad pozitivním výchovným vlivem pohádek, jsou pohádky též zkoumány z hlediska jejich možného negativního dopadu. Probíhají diskuse na téma vlivu některých drastických prvků v pohádkách na psychickou stabilitu dítěte. Dalo by se říci, že jsou na tom především klasické pohádky celkem nevinně, porovnáme-li je s televizními programy, jež pro děti sice určené nejsou, ale stejně se na ně dívají (Bettelheim, 2017).

Retardační dopady, sežráná Červené Karkulky vlkem nebo dočasné otrávení Sněhurky jablkem zpravidla nelze doložit, na rozdíl od pozitivního vlivu pohádek na myšlení dítěte (Chaloupka, 1982). Modernějšími pedagogicko – psychologickými výzkumy bylo potvrzeno, že pohádky napomáhají dětem odvádět jejich podvědomý strach z neznámého, dále je vedou k vědomí spravedlnosti, zejména promítají skutečné obrazy o dobru a zlu. Takovýmto způsobem se opírají o některé základní, velice citlivé body ve vývoji dětské psychiky a osobnosti, které mají charakter antropologických konstant (Šmahelová, 1989).

Pohádka zajímá nejenom badatele z literárněvědné oblasti, vzhledem k jejímu obsahu a zejména formě, se o ni zajímají i specialisté dalších vědních oborů, jako jsou například pedagogika, psychologie, etnologie nebo folkloristika. Vzhledem k zaměření této práce budou návodné profesní Hasičské pohádky zkoumány spíše z hlediska jejich specifických rysů.

Otázka formování mravních hodnot u starších dětí zaujala britského specialistu se zájmem o prezentační dovednosti Michala Parkera. Jednu ze svých knih nazval *Etika pro děti* (2017). Je škoda, že titul knihy možná zní poněkud lapidárně, protože lépe by její obsah vystihoval název či podtitul *Etika pro rodiče a děti* nebo *Etika v rodině, ve škole, v zájmovém kroužku či organizaci*. Kniha totiž představuje metodický návod a ukázky, jak mohou rodiče, prarodiče, učitelé, vychovatelé, vedoucí zájmových útvarů a organizací či policejní a jiní preventisté s dětmi pracovat a přitom nenásilně a přirozeně zasít a

posilovat jejich etické chování a jednání. Podle tohoto autora se: *děti neučí etickým a morálním zásadám z nějaké příručky. Děti se učí ohleduplnosti na základě toho, jak ohleduplně se chovají jejich rodiče. Učí se empatii podle toho, jak moc se o ně jejich rodiče zajímají. Učí se štědrosti tím, že přihlížejí, jak štedří jsou jejich rodiče k jiným. Je tomu tak odjakživa. Základní etická a morální pravidla jim nejvíc předávají rodiče při každodenních interakcích: ‚Půjč tu hračku sestřičce.‘ – ‚Počkej, až budeš na řadě.‘ To všechno jsou etické a morální pokyny, které se ve většině rodin nenápadně předávají den co den. I morálně zásadoví rodiče mohou ovšem mít děti, které podvádějí, lžou a vráždí na ulici do babiček – koneckonců rodiče nejsou pro dítě nejsou jediným zdrojem učení. Pozitivní příklad rodičů je však velmi cenný (Parker, 2017, s. 12).*

V rámci výchovného působení školy jsou, jak známo, organizovány besedy s představiteli nejrůznějších profesí, kdy vedle náboru k nejrůznějším povoláním pro žáky, kteří končí základní školní docházku, jsou konány besedy s příslušníky Policie ČR, příslušníky Hasičského záchranného sboru ČR, lékaři či zdravotními záchranáři. Profesionální pracovníci fungují v rámci Integrovaného záchranného systému ČR především ve funkci preventistů, přičemž pracují s různými metodickými pomůckami, které se dlouhodobě osvědčují, patří k nim právě návodné či profesní autorské pohádky. V takovém případě poskytují výše zmíněné Hasičské, ale i Policejní či Záchranářské pohádky neocenitelnou službu. O významu prevence v nejrůznějších oblastech není v dnešní době pochyb. Ta totiž vždy vyjde levněji a s nižším dopadem na zdraví či majetek než možné následky asociálních až kriminálních aktivit a činů. Je dokázáno, že v prosazování prevence jsou daleko úspěšnější profesionální autority než rodiče a učitelé.

3 Návodná profesní pohádka

V posledním desetiletí minulého století, po sametové revoluci, došlo ke kvantitativnímu i kvalitativnímu rozvoji pohádkových knížek, byť bylo patrné, že někteří autoři, ale především vydavatelé podlehli dobovému vkusu, komerci či požadavkům „mentálního“ konzumu. Bylo stále zřejmější, že dochází k prolínání pohádkového žánru s žánrem pověsti, někdy více a jindy méně. Pohádková reflexe se nevyhýbala zobrazení reálných společenských problémů, jako jsou např. xenofobie, antisemitismus nebo novodobá kriminalita (Mocná, 2004). Na počátku a v průběhu druhého desetiletí 21. století vycházejí v dříve nevídané míře tzv. profesní pohádky, spíše sbírky pohádkových příběhů než klasických pohádek ovšem s výrazným formativním zřetelem, jejichž kořeny můžeme vystopovat např. v tvorbě Karla Čapka, především v jeho sbírce Devatero

pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek 1. vydání (1932), kde nezapřel ani v tomto žánru své vypravěčské mistrovství.

Obsahově i formálně kultivovaným pohádkovým žánrem jsou v jeho tvorbě tzv. autorské profesní pohádky (např. *Pošťácká*, *Policejní* či *Doktorská*), v nichž se dětem snaží pohádkovou formou prezentovat nejenom zaměstnání lékaře, pošťáka nebo policisty či svérázného léčitele drvoštěpa, ale i nešikovného lupiče Lotranda. Pozadu nezůstal ani jeho bratr Josef s pohádkou *O tlustém pradědečkovi a loupežnících*, která je součástí už zmíněného Devatera pohádek. Jsou to sbírky monotematických příběhů s pohádkovou atmosférou, postavami, vyzkoušenými postupy, ovšem vycházející z reality a poetizující ji (Čapek, 2008).

V nabídce nakl. Grada Publishing, a. s., se v edici Pohádkové čtení objevily vedle Hasičských i Policejní a Záchranářské pohádky. Vzhledem k jejich zaměření není kladen dominantní důraz na zábavnou funkci, i když zde hraje důležitou roli jednoduchost, kreativita a názornost, stěžejní výchovné zaměření vede k jisté schematičnosti a patrně více či méně pohádkové ilustraci. Nehledě na to, mohou být pohádky či spíše pohádkové příběhy cenným zdrojem poznatků, návodů, ale i varování před nevhodným jednáním, využívaným při preventivních akcích (besedách apod.), které organizují vedle Policie ČR i preventisté Hasičského záchranného sboru ČR. Pro děti to může být i první osobní kontakt s představitelem profese, která má své nezastupitelné místo v IZS ČR.

Podle zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, jsou základními složkami IZS Hasičské záchranné sbory České republiky (dále HZS ČR), jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany a poskytovatelé Zdravotnické záchranné služby a Policie České republiky. Všechny uvedené a i další profese tvoří složky Integrovaného záchranného systému ČR, na jehož výše jmenovaných složkách záleží, kolik bude v případě potřeby zachráněno lidských životů a jak vysoké budou škody na majetku (© 2020).

Programy jednotlivých televizních stanic jsou téměř zahlceny seriály, filmy z nemocničního prostředí, filmy seznamující s formami policejní práce. Své pořady mají také hasiči a záchranáři, nemluvě o televizním zpravodajství, kde hasiči v akci nechybí téměř nikdy. I když tyto profese nevyhledáváme denně, může se stát, že na jejich aktuální pomoci budeme závislí a rychle se přesvědčíme o jejich nezbytnosti. Všechny uvedené profese kladou na své příslušníky vysoké nároky, aniž by vždy byla společností

doceňována rizika, která při výkonu své služby zcela samozřejmě podstupují. Přesto, ale možná právě proto mohou vystupovat jejich představitelé jako reálné postavy v pohádkových příbězích a jejich prostřednictvím pak kultivovat u nejmladších posluchačů či čtenářů pozitivní vztah k nim, případně zformovat někdy v budoucnu snahu se jim podobat.

Návodné profesní pohádky jsou zaměřeny především na děti předškolního věku, tedy na děti od tří let věku do zahájení základní školní docházky. Je všeobecně přijímáno, že se jedná o iniciační období, v němž si dítě formuje své prvotní představy o světě, vytváří základy své individuality a přesvědčuje se o tom, že se ke všem ve svém okolí nemůže chovat stejně. Vymezuje se ve skupině vůči ostatním, seznamuje se se základními pravidly svého fungování ve společnosti, jež nemusí být v souladu s jeho subjektivními názory, proto se jim postupně přizpůsobuje (Bettelheim, 2017).

O plnohodnotném čtenářství nelze přirozeně u dítěte předškolního věku ještě uvažovat, ale sledování televizních a poslech rozhlasových programů či vyprávění rodičů, pedagogů a dalších ochotných a kompetentních osob doplněné diskusí napomáhá ke kultivaci dětského názoru a posiluje dimenzi emotivního prožívání příběhu. To, co bývalo dříve běžné, je dnes spíše vzácností (Bettelheim, 2017).

Je známo, že se zcela jinak prezentují děti z rodin, v jejichž domácnosti se vyskytuje knihovna, rodiče si půjčují či nakupují a čtou knihy a nezapomínají přitom ani na své děti. Obecně známým faktem je, že dnešní děti nečtou. To je v dnešní době kladeno za vinu zejména běžně dostupným IT technologiím, které nahrávají pohodlnosti a nahrazují dříve obvyklou návštěvu knihovny, knihkupectví a zcela přirozenou vlastní četbu. To, co evidentně chybí, je výchova ke čtenářství (Matoušek et al., 2005). Je mnoho příjemnějších bariér, které tomu brání. Kdo četl, přirozeně se vzdělával, vstřebával gramatické jevy, obohacoval svou slovní zásobu a rozvíjel svou osobní fantazii. Nejenom podle Otakara Chaloupky (1995) vnímá dítě od raného věku množství podnětů, přitom je třeba poskytnout mu prostor k samostatnému výběru, jen je třeba je usměrňovat. Když už se nám nepodaří malého čtenáře získat, alespoň ho neodradíme.

Dále Chaloupka polemizuje, že už nám musí být jasné, které podněty dávají za vznik předpokladům pro dětské čtenářství, které i při nejlepší vůli nemůže nikdo z nás ovlivnit, protože nikdo z nás netuší, co zrovna u tohoto daného dítěte tyto podněty spouští. U

každého dítěte spouštěcím faktorem může být totiž něco úplně jiného. My sami totiž ani nevíme, kolik podnětů je a v nejhlubší fantazii si je ani nedovedeme představit (1995).

V současné době je výchově mladých čtenářů věnováno mnoho různých projektů, jmenujme alespoň v poslední době velmi populární Noc s Andersenem. Velmi časté jsou průzkumy čtenářství, kdy se dospívá k zajímavým a mnohdy i překvapivým závěrům. Úroveň čtenářství není už jen převratnou podstatou pro ‚kulturní kapitál‘ jedince, ale má také zásadní dopad, jak na jeho psychický vývoj a budoucí profesní boj s konkurencí, tak na hovoření o národní kultuře a ekonomiky obecně. Z daných analýz dosáhneme výsledku, že hlavním motivačním prvkem pro dítě i nadále zůstává zábavná forma knihy, dále forma přitažlivosti ke kladným pocitům z četby, které zejména podněcují čtenářský zájem (Matoušek et al., 2005).

3.1 Návodná profesní pohádka s hasičkou tematikou

Jedná se zejména o druh pohádek, které nás k něčemu vedou, nabádají a inspirují. Snaží se nám přiblížit určitý pohled na danou věc a promítnout, jak se v dané situaci zachovat, jak postupovat. Z takovýchto pohádek, dá se říct, vyplývá také ponaučení, na co si máme dávat pozor.

Návodných pohádek by si měli všimnout zejména rodiče pro své děti předškolního věku, jelikož si dítě začíná utvářet svou vlastní fantazii a zejména své pojetí o světě. Dítě se v tomto období také setkává s jistými pravidly, kterými by se mělo řídit a mělo by je dodržovat za každé situace, například si zapamatovat, na které číslo zavolat v případě nebezpečí a jak se v takové situaci nejlépe zachovat. Uvědomění si, že oheň pálí a není radno si s ní zahrávat. Myslím si, že důležitá je právě ta představivost a znalost možných nástrah, ovšem je to těžké, když dnešní době dominuje v poskytovaných informacích internet a děti odmítají číst, protože nevidí důvod, proč by to měly dělat.

V roce 2015 vyhlásilo Generální ředitelství HZS ČR literární soutěž a obrátilo se na svých více než deset tisíc příslušníků s dotazem, zda by se nepokusili využít svých zkušeností, případně zapojit svou fantazii a kreativitu a sepsat pohádky s hasičskou problematikou. Předem nebylo vůbec zřejmé, zda nápad zaujme a přinese nějaké plody. Kupodivu nezapadl a zrodilo se několik desítek pohádkových příběhů, z nichž odborná porota v čele s generálním ředitelem HZS ČR genpor. Ing. Drahoslavem Rybou vybrala čtrnáct nejzajímavějších. Sepsali je především profesionální příslušníci HZS ČR, zastávající ve struktuře HZS ČR nejrůznější posty: od vyšetřovatelů příčin požárů, pracovníků

operačních středisek přes pracovníky či pracovnice tiskového odboru, tiskové mluvčí až k požárním preventistům a velitelům hasičských družstev (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

Generální ředitel HZS ČR genpor. Drahoslav Ryba se při příležitosti vydání Hasičských pohádek svěřil, že už nějakou dobu přemýšlel o tom, že by bylo hezké mít vlastní pohádky o hasičích, které by rodiče či prarodiče mohli číst svým dětem nebo vnoučatům. Uvádí, že když na začátku s tímto nápadem oslovil své kolegy, tak ho vůbec nenapadlo, kolik tvořivých lidí u sboru pracuje. Pohádky, které se jim podařilo dát dohromady, jsou tak krásné, jako by je sepsali skuteční spisovatelé. Má z knížky obrovskou radost a doufá, že se bude líbit všem malým, ale i velkým čtenářům (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

Kniha hasičských pohádek upoutá pozornost hned na první pohled, je totiž doplněna nápaditými ilustracemi s nenapodobitelným rukopisem ilustrátora Ladislava Cabicara, který má s propagačními či vzdělávacími materiály pro děti mnoho zkušeností (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

4 Charakteristika a specifické rysy Hasičských pohádek GŘ-MV HZS ČR

Oheň a voda jsou živly, které, jak se traduje, mohou být dobrým sluhou, ale i zlým pánem. Hasičská profese měla odjakživa především respekt před tím prvním v roli zlého pána, protože voda bývala při hašení, až na výjimky, dobrým sluhou. Dnes patří náplň hasičská profese k jedněm z nejpestřejších, protože hasiče zaměstnávají nejenom požáry, povodně a živelné pohromy vůbec, ale také dopravní nehody, stromy padlé do vozovky po vichřici, zaseknuté výtahy, zabouchnuté dveře, rojící se bodavý hmyz nebo domácí a jiná zvířata v nesnázích.

Dnešní hasič je v podstatě všestranný záchranář, který musí umět poskytnout i první pomoc, když je třeba. V roli záchranářů jsou hasiči prezentováni v úvodní pohádce *Jak se Florián potkal s Kabernáčem* a v závěrečné *Velitel Florián a hajný Bonifác Bumprajz*. V obou pohádkách vystupují symbolicky postavy hasičů se jménem Florián, který je, jak známo, patronem hasičů, přičemž jsou u nich zdůrazňovány vlastnosti, bez nichž se právě dnešní hasiči neobejdou: všímavost, obětavost a schopnost se vším si poradit. Právem je úvodní i závěrečná pohádka v pohádkovém hávu zdůrazňuje, prezentuje.

Hasičům je velice příbuzná profese kominíka. V pohádce *Tajemství ohně* se u kolébky čerstvě narozeného Janka sešli tři sudíči: Větrodón, Vodomil a Ohnivec, kteří mu dali do vínku schopnost zacházet s ohněm, úctu před vodním živlem a poznání, že kdo seje vítr, sklízí bouři. Janek nejenom že vyplnil přání sudíčů, ale díky své pracovitosti se stal vyhledávaným kominíkem.

K respektu k vodě vede i pohádka *O kapičkách vody*. Úcta k vodě jistě provázela celé generace hasičů a je jim vlastní i dnes, kdy už není voda jediným hasícím prostředkem.

Z pohádkových bytostí se v Hasičských pohádkách můžeme setkat např. s draky sourozenci, kdy jeden soptí oheň (Soptík) a lidem škodí, druhý chrlí vodu (Vodouš) a také škodí. Navíc se nevybíravě perou o královský trůn. Nezbytnou pohádkovou rovnováhu nastoluje třetí sourozenec, nejmladší Sportík, který se od svých lehkovážných bratrů liší a snaží se je s pomocí lsti usmířit a zbavit hloupých návyků. Když někde dříve vypukl požár, říkalo se, že stavení navštívil ohnivý kohout. Dokonce se tímto způsobem i vyhrožovalo: navštíví vás ohnivý kohout, na střechu vám posadíme ohnivého kohouta. Někde se dokonce věřilo, že když si na střechu posadí plechového nebo keramického kohouta, že se jim požár vyhne. Všichni věděli, oč jde.

Stejně jako v pohádce *Mami, proč je tááám ten kohout?* Se objevuje neobvykle chrabře se chovající kohoutek František. Vzhledem ke svému hlasovému handicapu nemohl vítat nový den kokrháním, jak je to kohoutům vlastní, ale jednou dokázal ze své pozorovatelnosti na hřebeni střechy odhalit požár a přivolat pomoc. Příběh jednak vysvětluje roli symbolického kohouta na střeše, jednak zdůrazňuje, že i bytost s nějakým handicapem si zaslouží naši pozornost a může nám být v určité situaci prospěšná.

Nejen na poště, jak víme z Čapkovy Poštácké pohádky, ale i v hasičárně bydlí skřítki. V pohádce *Jak se Hasínek polepšil* jeden takový zlobivý skřítek v hasičárně dělá hasičům naschvály, přehazuje a schovává věci apod. Když si uvědomí, že v případě výjezdu hasičského vozu k požáru jde doslova o vteřiny, začne hasičům pomáhat a chránit je.

Retropříběhem je vyprávění *O dvou bratrech*, kováři Václavovi a skláři Josefovi Síčových, kteří měli jako kovář a sklář k ohni velice blízko a uměli s ním pracovat, aby jim bez problémů sloužil. Jsou v příběhu prezentováni jako autoři první jednoduché hasičské stříkačky a díky nim prý se zrodil dlouhá léta fungující známý signál: hoří, hasiči jedou (původně: hoří, ha, Síči jedou).

Dalším pohádkovým dračím příběhem je pohádka *Dráček ohniváček*, kdy se hlavní hrdina nechová podle své přirozenosti, ale přáteli se s dětmi a pomáhá v případě potřeby hasit. Připomíná přitom tak trochu vrtulník, který ve vaku přenáší vodu do míst, kam se hasiči nedostanou.

Vzájemnou spoluprací lidí a zvířátek je možné požár porazit, jak o tom vypráví pohádka *Jak hořelo ve mlýně*. Vyzdvihuje na jejich příkladu dobrou vůli a soudržnost různorodého společenství, kdy je možno lépe čelit nepříjemnostem.

Velkou a aktuální metaforou je pohádka *O zápalce, která si lámala hlavičku, jak být slavná*. Stejně jako už zmíněná kapička vody i zápalka vypadá na první pohled neškodně. V zodpovědných rukou pomáhá člověku zapálit oheň, ohrát se, připravit si jídlo apod. Jakmile se však dostane do rukou nezodpovědného člověka, může být zle. Poselstvím pohádky je sdělení, že se zápalka vždy chová stejně, lze s ní zažehnout oheň a je na jejím uživateli, jak se zachová, protože opatrnosti není nikdy dost.

Příběh *O Pavlíkovi, který se chtěl stát hasičem, a jeho kamarádu dráčkovi*, je další variantou na téma kamarádkého vztahu dítěte a pohádkové bytosti s touhou lidem společně v obtížných situacích pomáhat.

Nový obsah má příběh *Jak se lišák nechal napálit*, který rozvíjí známou bajku o vráně a lišce, je totiž nápaditou kreací, volně navazující na známou bajku o vráně a lišce, v tomto případě havranovi, kohoutovi, lišce a lišákovi, kdy první dva jmenovaní zabrání liškám vyplenit kurník.

Pohádka *O plamínku* dále rozvíjí téma ohně, jenž má být v prvé řadě dobrým sluhou, jak je zřejmé ze zapomenuté jiskřičky v ohništi vzešlému plamínku. Obdivuje především ty, kdož chybu nebo úmysl těch, kteří požár způsobili, napravují a chce jim pomáhat.

Hasičské pohádky plní funkce, které jsou u návodných autorských pohádek požadovány. Prolínají se v nich kromě dalších jako dominantní především zábavná, výchovná a poznávací (informativní) funkce.

Těžiště první spočívá v pohádkové atmosféře, kde dominantní postavou vystupují personifikované pohádkové postavy, především draci (oheň) a vodníci (voda), kteří mívají v klasických pohádkách spíše špatnou pověst, ale v návodných autorských pohádkách se chovají až na výjimky docela přátelsky, především se kamarádí s dětmi.

Drak či draci, jejichž přirozeností je sice chrlit plameny, ale někteří z nich uznávají, že se mohou v kontaktu s lidskou společností chovat i jinak, daleko přátelštěji, kamarádit se s dětmi nebo dokonce s hasiči.

Některé texty se inspirují či obměňují tradiční úvodní pohádkové incipity a vymezují relativně čas či místo pohádkového děje: „*Podle jedněch bylo, dle druhých nebylo, ani snad nikdy nemohlo být*“ (s. 11), „*Bylo nebylo v jednom lese žili lišák s liškou*“ (s. 58), „*Před dávnými a dávnými časy, kdy*“ (s. 38); „*Mezi třemi kopci a jedním rybníkem stála vesnička jako vymalovaná*“ (s. 34) (© MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2016). Každá pohádka však končí konkrétním poučením, jež zaznamenává nejpodstatnější informace z textu.

Zvláštní pozornost je věnována kapce vody a zápalce. Symbolicky představují nejenom zdroj dobrého sluhy, ale i zlého pána a děti jsou vedeny k tomu, aby si to uvědomily.

Důležitými protagonisty pohádkových příběhů jsou zvířátka, z nichž některá žijí s člověkem, který o ně pečuje a ona se mu za to mohou v případě nebezpečí odvděčit.

Důležitou roli mohou mít i zvířátka podceňovaná či nějakým způsobem handicapovaná. Nechybí ani zástupci vychytralých, leč neúspěšných zvířecích škůdců (liška s lišákem). Je narušován historicky zakořeněný stereotyp červeného kohouta jako symbolu výhružky či požáru. Pohádkový kohoutek je naopak strážcem a ohlašovatelem možného požáru.

V několika pohádkách je připomenut sv. Florián, patron a ochránce hasičů. Některým autorům nebyla cizí ani vynalézavá hra s jazykem v případě, kdy si zápalka lámala hlavičku či čertíkově naléhavé přemlouvání Bonifáce Bumprajze k upsání se peklu.

Ani grafická stránka knihy nezůstává v názornosti pozadu. Pomineme-li ilustrace, čtenáře mohou zaujmout obrázky historických stříkaček, novodobého hasičského auta či hasičských uniforem.

Nápadité jsou také iniciály na začátku textu každého příběhu, jež tvoří různě tvarovaná požární hadice s proudnicí.

Hasičské pohádky, které pro svou potřebu vydalo © MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR v roce 2016, jsou skvělým, výborně realizovaným nápadem s mnohostranným využitím, protože jsou navíc doplněny CD nosičem, na němž pohádky vypravuje herec Pavel Trávníček. Vzhledem k velkému úspěchu prvního souboru

Hasičských pohádek je připravováno jejich další pokračování, tentokrát Hasičské pohádky II., s podtitulem *Čti si a poznávej*.

5 Charakteristika a specifické rysy Hasičských pohádek Zuzany

Pospíšilové

Hasičské pohádky vydala také už renomovaná autorka novodobých pohádek Zuzana Pospíšilová (2016), ilustrátorsky se na ní podílel Josef Pospíchal.

I zde ve dvaceti pohádkových příbězích ožívá téma vztahu ohně a vody, které je pro hasičskou profesi vždy stěžejní. Byť voda už dávno nefiguruje jako dominantní hasební prostředek, jako tomu bylo v minulosti, přitom se přirozeně nevyhýbá i beletrizaci dalších úkonů, jež tvoří náplň práce současných dobrovolných, ale především profesionálních hasičů.

Dokonce ve třech pohádkových příbězích *První hasič*, *Odvážná princezna Juliána* nebo *Lesní požár* autorka kreativně představuje tyto dva tradičně chápané protikladné živly jako zlého pána (ohně) a dobrého sluhy (voda).

K pohádkovým příběhům, které vyzdvihují prevenci a opatrnost v zacházení s ohnivým živlem než se může rozšířit ve vše zničující požár, patří *Lesní požár*, *Zvědavá jiskřička* nebo *Mráček pomocník*.

Prevence a opatrnost při zacházení s ohněm jsou bezesporu velice důležité při předcházení škodám na majetku a lidských životech v případě požáru, jenomže k požárům dochází i bez lidského zavinění. V takových případech se mohou v pohádkách podílet na pomoci lidem i nadpřirozené bytosti: vodník v pohádce *První hasič*, deštivé mraky v pohádce *Mráček pomocník* nebo šikovná lesní zvířátka v pohádce *Lesní požár*, v níž je dětskému čtenáři či posluchači sdělováno, že požárem nemusí utrpět jen lidský svět, ale životní prostředí jako celek.

V další pohádce *Zvědavá jiskřička* s personifikovanými jiskřičkami, jež se chovají podle své přirozenosti a požár způsobí, vystupují v pohádkách nadpřirozené bytosti, které programově škodí a požáry rády způsobují (*Ohnivec*). Autorka pohádkových příběhů nezapomíná ani na další z pohrom, s nimiž se současní hasiči, zpravidla za pomoci příslušníků ozbrojených složek (armády), snaží vypořádat s povodněmi.

V pohádce *Zlomyslný vodník* se hastrman vyžívá v tom, že lidem zaplavuje sklepy, dětem vylévá pití do tašek s učením apod. Snaží se hasičům všemožně přidělovat práci, ale díky poučeným dětem a šikovným hasičům nemá šanci na úspěch a z vesnice raději uteče.

Dalším tématickým okruhem hasičských pohádek je výčet činností, jež jak dobrovolní, tak profesionální příslušníci hasičského záchranného sboru dnes provádějí. *Zachráněný čáp*, *V pekle*, *Sluně* či *Čert Mariáš*, v těchto pohádkách autorka upozorňuje na všestrannost složky IZS ČR. Už dávno je známo, že první pomoc při dopravních nehodách, povodních, ale i dalších sice masově méně nebezpečných záležitostech poskytují právě hasiči, navíc pomoc v nesnázích poskytují i starým lidem, zvířátkům apod. Velmi často jsou na místě např. dopravních nehod první a připravují prostor k činnosti záchranářů a policie, například vyprošťováním uvízlých osob.

V komickém příběhu *Hasič tělem i duší* podléhá hasič Michal své profesi a v každém náznaku ohně vidí zárodek velkého požáru. Je ve své pyrofobii tak důsledný, že začne lidi obtěžovat.

Opačným jevem jsou sice výjimeční, ale přesto se objevující jedinci, zvaní pyromani, kteří ve své patologické touze hasit, požáry sami zakládají a trvá někdy velmi dlouho, než jsou odhaleni. Tento motiv ožívá v příběhu *Florián*, kde je mj. také připomenuta symbolika sv. Floriána, patrona hasičů, a hasičských tradic.

Důležité místo a významnou roli v hasičských pohádkách zastávají zvířátka, která jsou součástí dětského světa, klíčem k formování vztahu ke světu a jeho zvířecím obyvatelům. V pohádkové bajce *Hasiči z cirkusu* se čtyřčlenný zvířecí cirkus ve složení slon, žirafa, opice a lev dokáže postarat o řidiče v havarovaném autě, protože jeho osud není zvířátkům lhostejný, což se o mnohých řidičích projíždějících v dnešní době kolem autonehod nedá říci.

Pozitivní příklad zvířátek může mít pro rozvíjející se empatii dítěte neocenitelnou hodnotu. V pohádce *Kočka záchránkyně* zachrání opuštěná kočka Emilka svému osamělému majiteli Radovanovi život tím, že dokáže při požáru zavolat hasiče. Podobně vezmou záchranu před požárem do svých paciček lesní zvířátka, která se pokusí uhasit oheň, protože jej nezlikvidovali lehkovážní mladí výletníci (*Lesní požár*), i když se nakonec bez pomoci hasičů neobejdou.

Varovným příběhem je *Vtipálek*, jehož námět není vůbec vzácný. Bohužel se nezdá vyskytovat často psychicky nemocné osoby, které provokativním způsobem zaměstnávají nejenom hasiče, ale i záchranáře či policisty. Telefonicky totiž na tísňové linky nahlašují smyšlené události a zaměstnávají tak příslušníky složek IZS zbytečně v okamžicích, kdy je jich třeba jinde u skutečné pohromy. Pokud je takový vtipálek usvědčen, hrozí mu vězení. Příběh je nejenom varováním před takovou činností, ale připomíná i čísla tísňových linek, která jsou dětem vštěpována. Mnohdy šikovné a poučené dítě dokázalo zabránit velkým škodám na životech i majetku.

K frekventovaným a vděčným pohádkovým námětům patří tradiční dopravní pomocníci hasičů – hasičská auta a stříkačky. Dříve byla doprava hasičů k požáru a stříkačka často oddělena, dnes tvoří jeden celek, navíc při hašení požárů v nedostupném terénu je stále častěji používán i vrtulník. Dva naivní zloději si v pohádce *Ukradený vůz* umanuli, že si vypůjčí hasičské auto, nenapadlo je však, že za to mohou být po zásluze potrestáni.

Žlznivá cisterna patřila ke staršímu a málokdy už používanému inventáři hasičské zbrojnice. Mrzelo ji, že přednost při požárech dostávají moderně vybavená hasičská auta. Zatrpkla a rozhodla se, že při případném hašení požáru vodu ze zásobníku nevypustí. Hasiči řešili, co pak s takovou cisternou, když se k hašení už nehodí. Napadlo je, že by mohla fungovat jako pumpa a odsávat vodu ze zatopených prostor. Byli spokojeni jak oni, tak cisterna.

Otázku možné spolupráce hasičů a nebe zataženého mraky řeší v pohádce *Žebřík do nebe* její hrdina Jindřich, který hasiče přemluví, aby pospojovali své žebříky a mraky proudem vody rozehnali.

S ohněm si skutečně i v přeneseném smyslu slova hrají *Obr a skřítek* ve stejnojmenné pohádce. Skřítek Malíček zlomyslně uvaří pro svého přítele obra Pepana velmi kořeněné, pálivé jídlo. V jisté pohádkové nadsázce od něj chytne les a oba protagonisté se zapotili, když se snažili oheň uhasit.

Jen poměrně zřídka se v pohádkách vyskytují dívčí či ženské postavy. V pohádce *Odvážná princezna Juliána* však vystupuje příčinnivá a moderně uvažující princezna, která zprvu pomohla svému budoucímu manželovi, zkušenému zahradníkovi Jáchymovi, zachránit před požárem zámek, ale vědoma si dalšího možného nebezpečí, pomohla se založením zámecké hasičské gardy.

Ani v jednom souboru hasičských pohádek není zapomenuto na důležitá telefonní čísla bezplatných tísňových linek (Mika et al., 2012). Dětem jsou prezentována pomocí mimotechnických pomůcek, usnadňujících snazší zapamatování: poslední číslice tísňové telefonní linky HZS ČR (150) připomíná stočenou hadici nebo rybník, poslední číslice tísňové telefonní linky Zdravotnické záchranné služby ČR (155) může připomínat invalidní vozík, u Policie ČR (158) připomíná osmička pouta. U mezinárodně užívaného čísla 112 je uváděn příklad $1 + 1 = 2$ (© HZS Jihomoravského kraje et al., 2017).

6 Etické aspekty

Slovo etika je odvozeno od řeckého slova ethos, což v překladu znamená zvyk, obyčej, ale také charakter. Běžně se pojem etika užívá pro vědní disciplínu, zejména pak část praktické filosofie, která se zabývá hlavně morálními jevy (Adamová, 2001). Jistou podobnost definice etiky, prezentuje také Sýkorová, která hovoří o etice jako filosofické disciplíně, která se zabývá zejména zkoumáním morálky, hodnot a také norem lidského jednání (2008). Dalšího výkladu definice se nám dostane od Fischera, který praví, že etika je zprvu nauka a učení, ale také spisy o lidském chování z pohledu společenského nebo individuálního uplatnění, nebo také z pohledu správnosti, které vyobrazuje všeobecné etické předporozumění (2008).

Oproti tomu Mura soudí, že etika byla vědní disciplínou nejenom o dobrém a šťastném životě člověka, ale i společnosti jako takové (2015). Goldmann etiku popisuje jako nauku o mravnosti, nauku o původu a jádro morálního vědomí a jednání (2004). Jankovský však uvádí, že etika je filozofickou vědou o nejlepším způsobu života, který vychází pouze z racionálních přístupů a snaží se nalézt a zdůvodnit naše společné a obecné základy, na kterých je morálka postavena. Uvádí se, že teorií morálky je etika (2003).

6.1 Morálka

Adamová se kromě etiky ve své práci podrobněji zmiňuje i o morálce. Slovo morálka má skoro tentýž význam jako slovo etika. Očividný rozdíl je však v tom, že pro morálku používáme latinské slovo mos, kdežto pro etiku latinské slovo ethos, ale to už víme. Avšak výkladem významu slov jsou etika a morálka synonyma. Hovoříme o tom, že morálka je souhrn etiky a obsahuje vše, o čem člověk přemýšlí, co koná vzhledem k hlubokému jádru svého lidského bytí, zejména pak k tomu, co nás vede ke konání dobra (2001). Jankovský (2018) oproti Adamové uvádí, že morálka není obsah etiky, ale čistě její předmět, jež analyzuje naše lidské jednání z hlediska dobra a zla, a to zejména díky

apelu na svědomí člověka. Goldmann (2004) pak o morálce hovoří jako o souboru lidského chování a jednání, zkoumaného zejména z hlediska etických hodnot daného jedince.

6.2 Etika a její dělení

Základní dělení etiky je na etiku normativní a deskriptivní. Za normativní etiku můžeme označit fakt, kdy se každý z nás ptá sám sebe, co má dělat, aby žil důstojným a lidským životem (Adamová 2001). Zejména etika sama o sobě musí být na rozdíl od ostatních filozofických disciplín jednotná, protože opak by znamenal její rozpolcenost z pohledu nedostatku přehlednosti a pochopení (Hartmann, 2002). Etika, která jen popisuje či analyzuje mravní jednání a hodnoty, například tím jak probíhá rozhodování nebo co obsahuje mravní hodnoty, se jmenuje deskriptivní (Adamová, 2001).

Mura ve své knize uvádí základní členění etiky na:

(1) Deskriptivní etika

Jde zejména o to, co je pro daný kmen, národ, kulturu či sociální skupinu etické.

(2) Normativní etika

Věda, která pojednává o tom, jak by měl člověk jednat. Poznávacím znakem je pojednání o tom, co má být dál, než o tom, co je právě teď. Největší důraz je brán na to, co je závazné. Zahrnuje zejména morální normy, kodexy a principy.

(3) Metaetika

To je věda, která se zabývá zkoumáním etických pojmů a výroků pro jejich logickou strukturu. Zejména jazyku etiky věnuje metaetika největší pozornost.

(4) Etika cnosti

Což znamená, že v první řadě, je etika vlastnost pro hodnotově orientované jednání.

(5) Etika povinnosti

Vychází z dvou základních znaků etiky, a to z kategorické povinnosti, která má být splněná za každé situace. Druhým znakem je svoboda volby, což je vlastně podmínka naplnění prvního znaku.

(6) Etika zodpovědnosti

Hovoří o charakteristických zodpovědnostech se specifickými následky různých metod jednání (2015).

6.2.1 Profesní etika

Profesní etika je etika, která analyzuje mravní problémy daných profesí v obsáhlém kontextu společenských návazností a vztahů. Dále pak zahrnuje mimo specifika různých oborů, také jejich převyšující rozměr do roviny aktuálních zásad a daných norem (Somr, 2009). Oproti tomu Herzogová (2003) uvádí, že profesní etika je shrnutí mravních norem platných pro libovolné povolání, čehož se tak děje zejména jen pro eticky zvláště exponovaná povolání. Je známo, že u některých odborných či pomáhajících profesí je kladen větší důraz na mravní standard, než je tomu u obyčejného smrtelníka.

Nejpraktičtěji působí definice jež hovoří o jakési soustavě eliminovaných hodnot, norem, principů a povinností, které mají za úkol napomáhat k utvoření specifického typu chování, dále pak rozhodování a jednání, směrodatného pro specifickou profesi (Nesvadba, 2009). Katedra psychologie a sociální práce Ostravské univerzity hovoří o tom, že profesní etiku aplikujeme pomocí obecných etických ustanovení, tzv. etického kodexu, na konkrétní specifickou profesi. Mluvíme pak tak například o etice lékaře, učitele, nebo obecně řečeno o etice pomáhajících profesí (2004).

Vykonávání profese můžeme nazvat jako plnění jedné z našich životních rolí. Pracovní činnost člověka je neodmyslitelná součást našeho života, stejně tak jako života celé společnosti. Na základě této skutečnosti každý jedinec přebírá chování dané profesní skupiny, do které patří. Profesní etika nám tak pomáhá dosáhnout souladu zájmů profesní skupiny se zájmy našimi jako jednotlivce, dále nám také pomáhá uchopit etickou stránku chování a jednání dané skupiny. Nesmíme také opomenout její další význam, kdy nám může posloužit jako hledání toho správného směru v životě, například při konání zásadních rozhodnutí nebo při řešení krizových situací (Janotová, 2005).

Pochopit profesní etiku se zpravidla rovná skutečnosti naučit se pravidla přiřazená k určité profesi. Zároveň si však také musíte, postavit si hodnoty, jež pracovníci budou provádět při vykonávání dané profese. Mimo jiné s tím, ale také neodmyslitelně souvisí skutečnost, akceptovat odpovědnost za provedenou práci. Na obecné úrovni je lidské být odpovědný, odpovědnost je zároveň jedním ze základních předpokladů pro úspěšné konání daného povolání (Jankovský, 2018).

6.3 Profesní etika a etické aspekty hasiče – záchranáře

Z pohledu profese hasiče – záchranáře nám na mysli vyvstanou otázky typu:

- Dodržuji při výkonu své profese etické zásady a jednám podle nich?

- Řídím se vždy nařízeními a postupuji podle předpisů, etických norem? (Tichá, 2011).

V zákoně č. 224/2015 Sb., jsou hasičské záchranné sbory jsou sami o sobě orgánem veřejné správy (© 2020). Díky skutečnosti, že provádějí výkon veřejné správy, podléhají kontrole výkonu státní správy, o čemž hovoří zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole (© 2020).

Při zásahu se jednotka hasičského záchranného sboru řídí rozkazy svého velitele zásahu, který je nejčastěji zároveň velitelem jednotky požární ochrany. Velitel je povinen nařídít například omezení vstupu fyzických osob na místo zásahu. V předpisech zákona je dáno také postavení členů zásahové jednotky (Zákon č. 238/2000 Sb., © 2020).

V průběhu zásahu a u záchrany fyzických osob je nutnost postupovat rychle, účinně, ale také s rozvahou a opatrností. Hasič by měl být o zásahu dostatečně informován, zejména pak jednotka je povinna podávat zprávy o svém výjezdu či zásahu vedení hasičského záchranného sboru (Zákon č. 133/1985 Sb., © 2020). Každý požárník dbá na bezpečnost nejen svou, ale i zúčastněných osob. Kolikrát se stane, že jsou zachraňované osoby v ohrožení na životě, hasič tak jedná s opatrností a co nejrychleji.

Jednotka požární ochrany je skupina lidí, která se dá brát jako jistá sociální skupina, která vzniká na základě interakce vztahů mezi jednotlivými členy týmu a spojuje je zejména jejich specifická práce. Základním kamenem této skupiny jsou společné cíle, situace, do které se dostali a v neposlední řadě návaznost každého člena na ostatní členy. Důležitý je také pocit soudržnosti, důvěry a spolehlivosti, nebo také pocit, že dáte za druhého ruku do ohně (Kopřiva, 1997).

Tichá ve své práci zmiňuje, že zejména v krizových momentech této profese, se do popředí dostávají již zmiňované etické aspekty. Etické hodnoty každého z nás jsou přítomny, aniž bychom si to vůbec uvědomovali. Právě v těchto krizových momentech se dostávají do popředí etické aspekty. Hovoříme tu zejména o odpovědnosti, úctě ke svému bližnímu, ale také k životu obecně, o hodnotách životů, o solidaritě a respektu. Jakýmsi shrnutím pro nás je, že kompletní tým hasičů – záchranářů utváří u veřejnosti reflexi celého sboru díky svému chování a jednání, se kterým vystupují na veřejnosti. Z tohoto faktu vyplývá, že morální a etické zásady příslušníků hasičské služby se prolínají napříč celou jejich profesí (2011).

V krizových situacích vyplouvají na povrch situace, která v nás vyvolávají dilemata. Jako příklad uvedu situaci, kdy velitel zásahu určí stopku členům jednotky ve vstupování do hořícího objektu z důvodu nebezpečí zřícení konstrukce stropů, střechy a některý člen jednotky přesto uslyší volání o pomoc. V dotyčném se tak bouří dilema v otázkách: mám porušit nařízení velitele zásahu a pomoc osobě v ohrožení života, nebo brát zřetel na můj vlastní život, o který bych svým neuváženým jednáním mohl přijít? Jak tyto otázky ve svém nitru vůbec vyřešit, existuje vlastně nějaké řešení? (Tichá, 2011).

Etické aspekty vyplývající z činnosti příslušníků HZS ČR upravuje Sběrka interních aktů řízení generálního ředitele HZS ČR z roku 2017. Dočítáme se zde o organizačním řízení, organizační struktuře, pravomocích zaměstnanců HZS, státním požárním dozoru, IZS, prevenci, ochraně obyvatelstva a hlavně o krizovém řízení a civilním nouzovém plánování (Sběrka interních aktů řízení GR HZS ČR, © 2017).

6.4 Profesionální etika a etické aspekty sociální práce

Důležité postavení v souboru profesních etik si za poslední roky vybojovala etika zaměstnanců veřejné správy. Když se nad tím zamyslíme, tak je to naprosto logické, zejména pak když vezmeme v úvahu, že po revoluci v roce 1989 stále dochází k zásadním a určujícím přeměnám kompetencí, posláním a vůbec smyslu veřejné správy jako takové. Největšími změnami jsou zejména: decentralizace, zvýšení pravomocí rukou v ruce s odpovědností pracovníků v čele zařízení při nakládání s financemi. Dále pak vymezování vzájemných interakcí hlavně mezi soukromým a veřejným sektorem a stále zřetelnějšího navyšování nároků dané veřejnosti na odbornou kompetentnost pracovníků, ale také i na morální a občanské kvality zaměstnanců veřejné správy (Nesvadba, 2009).

Etické kodexy, ať už mezinárodní, národní či organizační, nám vyjadřují kýžené etické principy a aspekty. Etický kodex vystupuje jako soubor pravidel a zásad, kterými se sociální pracovníci jako profesní skupina řídí. Etické chování není propojeno jen s vnějšími pravidly chování v souvislosti s etickými kodexy, ale zejména i, a to hlavně, se subjektivními pocity sociálního pracovníka. Tyto pocity nám říkají, jak by měl sociální pracovník v dané situaci jednat zejména proto, aby jeho chování a rozhodování bylo za všech okolností etické (Janoušková, Nedělníková eds., 2008).

Mickertsová (2011) uvádí, že při výkonu práce sociálního pracovníka si musíme být stoprocentně jisti, že konáme eticky správně. Musíme jednat zejména v souladu s naší vnitřní morálkou, dobrými mravy a hlavně dbát na dobro klienta a pro jeho dobro tak

činit. V praxi nám jako sociálním pracovníkům pak můžou vyvstat na myslí důležité etické otázky typu například, zda konám dobro pro klienta, jak pro klienta nejlépe dosáhnu dobra, jednám určitě správně nebo jsem loajální a dodržuju předpisy?

V etických aspektech výkonu práce sociálního pracovníka zdůrazňujeme zejména jeho etnosti, jsou zejména čtyři základní, a to moudrost, spravedlnost, statečnost a přiměřenost (Mickertsová, 2011). Klíčovým faktorem pro chápání etiky veřejné správy je prostředí politiky, které pro veřejnou správu, pomáhající profese, určuje jakýsi jejich rámeček a hodnoty, které budou aplikovány při poskytování služeb. Politické prostředí podmiňuje také způsob práce zaměstnanců veřejných služeb, je tak nejhlavnějším faktorem rozdílu mezi veřejnou správou a managementem (Richard, Chapman ed., 2003). Etické aspekty sociální práce vyplývají obzvláště z charakteristik cílových skupin, se kterými se sociální pracovník může setkat při výkonu své práce. Důležitostí je zejména porozumění, tolerance, respekt a úcta k danému jedinci (Hurníková, 2011).

7 Etické aspekty typologie postav v Hasičských pohádkách

V pohádkách od © GŘ-MV HZS ČR (2016) jsou to zejména etické aspekty:

- Pomoc i nepříteli, když nastane krizová situace v pohádkovém představení draka a lidských smrtelníků.
- Pohádky pojednávající o svatém Floriánovi se věnují aspektům obětavosti, všímavosti a schopnosti zachovat chladnou hlavu a poradit si i v traumatizující situaci.
- Další pohádky vyzařují výchovný aspekt spolehlivosti, úcty a bezpečnosti. Dále pak rychlost šíření oznamovací zprávy a hrozby nebezpečí, pomoc ve stresové situaci a uvědomění chránit ostatní před nebezpečím. Hrdiny příběhů tak představují: bratři Síčovi – kovář a sklář, kohout a kapička vody.
- Důležitou roli zde hraje také etický aspekt spolupráce a soudržnosti týmu, tuto skutečnost nám dokládá spojení zvířátek a lidí.
- Postava zápalky a plamínku poskytují svou vlastnost vznítit oheň ostatním bytostem, čili jsou nápomocní a užiteční.

V pohádkách od Zuzany Pospíšilové (2016) si můžeme povšimnout etických aspektů:

- Od žíznivé cisterny, která je nápomocná všem vysáváním vody.
- Jiskřička a mráček nám ukazují opatrnost a prevenci.

- Vodník lidi netopí, ale přidělová jim práci, výchovný aspekt zde vyplňují lidé z vesnice, kteří spolu spolupracují, mají pocit sounáležitosti a vodníka vyženou.
- Příslušníci hasičského sboru v pohádkách dbají na bezpečnost čápa a poskytují první pomoc, tak je splněná i rychlost jejich jednání stejně jako u postav v podání slona, žirafy, opice a lva.
- Postava Michala nám ukazuje nutnost oznamovací činnosti a důležitost informovanosti.
- Zvířátka nám v pohádkových příbězích též pomáhají rozvíjet pocit empatie, zejména tak kočka a opice.

8 Etické dilema

Mátel zahrnuje etiku sociální práce do čtyř okruhů, mezi které patří právě etická dilemata (2019). O etickém dilematu se dá hovořit jako o situaci, která vznikne, když sociální pracovník stojí před rozhodnutím dosáhnout vyřešení problému s nepříjemnými variantami řešení (Sýkorová, 2008). Úlehla nám tvrdí, že sociální pracovníci prvotně rozhodují o etickém dilematu zda klientovi poskytnout kontrolu nebo pomoc (2007). Pro paliativní medicínu je však hlavním etickým problémem, dilematem proces umírání (Vorlíček et al., 2004).

Musil slovo dilema definuje jako nutnou volbu mezi dvěma možnostmi. Tato definice poukazuje zejména na vlastnost situací, jež zahrnují dilema. Tou vlastností je, že možnosti řešení problému nejsou slučitelné a že s výběrem těch možností bývá potíže. Mimo jiné se dočteme, že dilema zahrnuje možnost volby (2004). Další definicí je, že etická dilemata vznikají tehdy, když stojíme před rozhodnutím vybrat si ze dvou neslučitelných možností, čímž se vlastně shoduje s definicí od Musila (Matoušek, 2013). Munzarová se ve své knize zmiňuje o tom, že řešení dilemat je občas nejisté a plné tápání naslepo (2005).

Shrnutím etických dilemat, která vyplývají z limitovaných zdrojů sociální práce, mohou být otázky:

- Co můžu udělat, když vymáhací systém pohledávek dohání mého klienta až k hranici chudoby?

- Je etické, že jako sociální pracovník toleruju nelegální brigádu svého klienta, protože vím, že bez těch vydělaných peněz se neobejde a hrozila by mu tak ztráta bydlení?
- Jak mám stihnout práci s klientem za hodinu, když vím, že na to potřebuju daleko víc času, ale před kanceláří na mne čekají další klienti? (Bandit et al., © 2015).

Recept na řešení dilematických situací se stěží někde hledá, jistý postup nám ale může nastínit Společnost sociálních pracovníků České republiky prostřednictvím etického kodexu (Etický kodex, © 2006). Heřmanová et al. (2012) radí při setkání s jakýmkoli etickým dilematem postupovat ve třech krocích. Nejdříve si uvědomit, o co se vlastně ve skutečnosti jedná. Poté na základě detailů situace stanovit veškeré možné argumenty pro a proti. Třetím krokem je, pokud je to ovšem možné, zkusit, najít inspiraci ze zdrojů od filozofů či jiných osobností, kteří se možná někdy s touto situací již setkali a rozšířili ji mezi společnost. Wolfgang uvádí, že rozhodování se podle svědomí nemusí být vždy dobrou volbou, dá se říct, že naše svědomí nás kolikrát může dostat do kýžené situace dilematu (2016).

8.1 Rozhodování

Rozhodování je ovlivněno emocemi, způsobem vnímání a vyhodnocením rizik. Je potřeba brát v úvahu také zejména osobnost člověka, který má rozhodnout. Na zřetel bereme také naši vnitřní hladinu nejistoty (Koukolík a Drtilová, 2008). Při řešení problémů se snažíme nalézt všechna akceptovatelná řešení vedoucí k vyřešení, rozhodnutí (Plamínek, 2008). Rozhodování je volba mezi možnostmi jednání, jde o záměrný výběr takové možnosti, která nám přinese co nejvíce očekávaný výsledek (Schautová, 2016).

Příslušník HZS je často nucen jednat co nejrychleji v rámci důležitosti pro danou oběť. Tlak rozhodnutí v profesi hasiče – záchranáře leží zejména na veliteli zásahu, což stanovuje zákon č. 239/2000 Sb., o Integrovaném záchranném systému. Základním kamenem úspěchu je zejména týmová spolupráce týmu. Při procesu rozhodování je třeba mít na paměti všechny možnosti, které by přicházely v úvahu. Velitel zásahu by tak měl při vedení zásahu využívat nejnovější odborné znalosti (© 2020).

8.2 Hodnotový systém hasiče

Každý z nás má stanovený svůj žebříček hodnot, avšak při práci hasiče – záchranáře se očekává, že dotyčný přijme systém hodnot hasičského záchranného sboru. Jsou to zejména hodnoty života, hodnota zdraví, vzájemné pomoci, kolegiálnosti a mravnosti. Profese hasiče je jistý životní styl, dokazuje nám to vztah k člověku, který se nachází v tísní, pohotové jednání, prožívání trauma, bolesti a utrpení lidí, vztah ke smrti (Tichá, 2011).

Jak už bylo zmíněno, tato profese je kolektivní, proto je důležitý soulad mezi členy týmu v oblasti duševních hodnot, zejména pak při odpovědnosti, v časovém tlaku i stresu. Osobnost hasiče se vyvíjí pomocí získaných zkušeností, to se odráží v jejich osobním životě. Jedinec chce trávit co nejvíce času s rodinou, tím si uvědomuje nebezpečí (Šváb, 2006). Hasič je také jen člověk a má své soukromí, mimo to také svá přání, touhy, radosti i starosti. Musí se naučit skloubit svůj náročný pracovní život s životem osobním (Tichá, 2011).

Hasič, ať už profesionální či dobrovolný, musí být ve dne v noci připraven na možnost zásahu. Je všeobecným předpokladem, že tito lidé jsou více odolnější v traumatizujících situacích než okolní veřejnost. Stres profesi hasiče provází po celou dobu jejího konání (Tichá, 2011).

8.3 Hodnotová dimenze sociální práce

Hodnoty slouží jako nástroj člověka vytvářet obecné standardy a ideály, díky kterým hodnotíme naše počínání. Pro naši vnitřní hodnotou jsme schopni jít kamkoli, neustále o ní přemýšlet, usilovat o ni a korelovat ji s našim životem nebo ji alespoň šířit mezi ostatní. Výklad etiky pro sociální práci předkládá schopnost jedince analyzovat krizové situace a utváření závěrů pomocí etických a hodnotových soudů. Situaci, které jsme jako sociální pracovníci svědky je napětí při řešení etických problémů a dilemat. Tohle napětí má zrod při průniku rovin hodnot, které se při řešení konkrétní kazuistiky s klientem objevují (Hurníková, 2011). Sociální sféra chápe hodnotu vlastnosti činů, což způsobuje pozitivní nebo negativní význam pro jedince nebo společnost (Kutnohorská et al., 2012).

Hodnoty, které se v sociální práci nachází jsou:

- Osobní hodnoty – jsou zejména prvním východiskem při řešení problému, jsou to zejména důvěra, snaha pomoci, vše vyřešit, ochota jednat a osobní pohled na svět.
- Společenské hodnoty – pramenící z legislativy, úmluv a profesních kodexů.

- Legislativní hodnoty – projevem je právo a hodnoty lidských práv.
- Profesní hodnoty – vyvstávají z etických kodexů.
- Hodnoty a strategie organizace – zahrnují zodpovědnost a hodnoty poslání dané organizace.
- Hodnoty v dalších rovinách – například hodnoty klienta, kultury a náboženství (Hurníková, 2011).

8.4 Problematika působení stresu na pomáhající profese a práci hasiče – záchranáře

Sám o sobě stres je to, co negativně ovlivňuje naše duševní zdraví (Šolcová, Wernerová, 2019). Stres je stav emočního vzplanutí, nebo také niterní pocit člověka, který je něčím ohrožen (Kodymová et al., 2008). Dalším tvrzením je, že stres je náš niterní pocit, když se nemůžeme soustředit nebo máme pocit, že máme srdce až v krku (Harss, 1994). Též můžeme hovořit o příznacích stresu. Zejména příznacích fyziologických projevujících se na naší psychice a příznacích vyplývajících z našeho chování a jednání (Křivohlavý, 2009).

Některé profese se zdají být nebezpečnější než jiné, do této kategorie zařazujeme pomáhající profese i práci v IZS. Tato povolání můžeme též nazvat povoláními stresovými, poněvadž v sobě nesou větší hladinu stresu. V těchto profesích zaměstnavatel spoluprožívá příběh klienta a sdílí s ním jeho emoční potřeby (Kodymová et al., 2008).

Kodymová et al. za příčiny označení profesí za stresující uvádí:

- Dennodenní setkávání se s utrpením a umíráním,
- Pociťovaný šok z bolesti klienta, kterou máme přímo před očima,
- Intimní styk s exkremy živé bytosti,
- Utěšování klienta, oběti, pozůstalého,
- Soucit,
- Negativní projevy klienta, oběti – žádný vděk za naši pomoc a péči (2008).

9 Historie Hasičského záchranného sboru v České republice

9.1 Vznik Hasičského záchranného sboru

Oheň byl vždy dobrý sluha, ale zlý pán (Szaszo, 2010, str. 8). Szaszo dále uvádí, že první opatření pro předcházení vzniku ničivého požáru pocházejí ze 14. století a že obyvatelstvu bylo nařízeno, zacházet s ohněm opatrně (2010).

První požární řády vznikaly v 17. století. Požární řád měl za úkol šířit zejména preventivní činnost mezi obyvatele, a také povinnost ohlásit požár (Nitra, 2020).

Dalším důležitým mezníkem, který přispěl ke zdokonalení hašení, byla stříkačka. První zmínky o ní se datují k období zhruba okolo roku 250 př. n. l. (Szaszo, 2010). Szaszo dále zmiňuje vynález parního stroje v roce 1778, který byl později využit k výrobě požární stříkačky. Významným milníkem dějin hašení byl také vynález hadic. Dříve se používala volská střeva, poté hadice sešívané z plachtoviny, později z kůže a až v 18. století se objevily první bezešvé tkané hadice. Postupující motorizace též prospěla lepšímu vybavení hasičů, avšak díky drahosti spalovacích motorů se nešířila tak rychle. První automobily si do pražského profesionálního hasičského sboru našly cestu až v roce 1912 a v roce 1926 navždy ukončili sílu koňského potahu (Szaszo, 2010).

Szaszo dále seznamuje s požárními řády Josefa II. a s požárními zálohami. První sbor dobrovolných hasičů byl německý, založený v roce 1854 v Zákupích rytmistrem Ferdinandem Leitenbergerem. První český sbor dobrovolných hasičů se datuje k roku 1864, založený Karlem Krohnem ve Velvarech. Generální ředitelství HZS ČR seznamuje s prvním hasičským profesionálním sborem z roku 1853. Pro zajímavost profesionální hasičský záchranný sbor v Českých Budějovicích vznikl v roce 1866, dokládá to kniha o Stručné historii profesionální požární ochrany v českých zemích (Szaszo, 2010).

Když pomíneme Československou republiku a světovou válku, tak významným milníkem je reorganizace požární ochrany, díky přijetí zákonů o státním požárním dozoru a požární ochraně v roce 1953 (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

Další významnou událostí byl vznik Školy požární ochrany ministerstva vnitra ve Frýdku-Místku v roce 1967, v roce 1984 se tato škola přeměnila nejdříve na Střední odbornou školu požární ochrany MV ČSR a roku 2002 na dnešní Střední odbornou školu požární ochrany a Vyšší odbornou školu požární ochrany MV ve Frýdku-Místku (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

Důležitým bodem historie je také federativní uspořádání státu v roce 1969, kdy je požární ochrana zařazena do působnosti národních rad, což má za následek vytvoření Hlavní správy požární ochrany MV ČSR a MV SSR (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR dále hovoří o výchově vlastních odborníků z řad absolventů středních a vysokých škol, zejména technického zaměření, díky nimž se zkvalitnil odborný potenciál profesionální požární ochrany. Důležitou změnou je také podíl zásahové činnosti jednotek. Proces změn vygradoval na přelomu tisíciletí díky rozšířené působnosti Ministerstva vnitra, následkem bylo přijetí nových zákonů (© 2020).

9.2 Poslání Hasičského záchranného sboru

Hasičský záchranný sbor v současnosti hraje hlavní stěžejní roli v přípravách státu na mimořádné události, ať se jedná o hrozbu příchodního terorismu, průmyslových havárií nebo živelních katastrof. Hasiči mají také rozhodující podíl na provádění záchranných a likvidačních prací při mimořádných událostech. Hasičský záchranný sbor ČR je nejdůležitějším koordinátorem a jakousi imaginární páteří IZS, který v případě krize dává dohromady všechny záchranné složky. V současné době většinu činností hasičů tvoří vedle samotných požárů také zasahování u dopravních nehod, při živelních pohromách či katastrofách nebo zásahy s pomocným charakterem jako je odstraňování nejrůznějších překážek, vyprošťování osob a v neposlední řadě i při zdolávání korona virové pandemie (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

Primárním úkolem Hasičského záchranného sboru ČR je chránit životy a zdraví obyvatel, majetek občanů před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech, ať už jde o živelné pohromy, průmyslové havárie či teroristické útoky (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

9.2.1 Služební slib příslušníka bezpečnostního sboru

Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

9.3 Organizační struktura Hasičského záchranného sboru

Hasičský záchranný sbor ČR v současnosti tvoří v první řadě generální ředitelství, které je organizováno Ministerstvem vnitra, dále pak 14 hasičských záchranných sborů daných krajů země. Další položkou je Střední odborná škola požární ochrany a Vyšší odborná

škola požární ochrany, pak Záchraný útvar Hasičského záchranného sboru České republiky. Součástí Hasičského záchranného sboru České republiky jsou také vzdělávací, technická a jiná účelová zařízení, konkrétně pak Školní a výcvikové zařízení HZS ČR. Neopomenutelnou složkou je také Institut ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč, Technický ústav požární ochrany Praha a Skladovací a opravárenské zařízení HZS ČR (Zákon č. 320/2015 Sb., © 2020).

V čele generálního ředitelství je generální ředitel Hasičského záchranného sboru České republiky, jímž je od 1. prosince 2011 genpor. Ing. Drahošlav Ryba (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

9.4 Legislativa Hasičského záchranného sboru

HZS České republiky se podílí na zajišťování bezpečnosti České republiky tím, že v první řadě plní a organizuje úkoly požární ochrany, ochrany obyvatelstva, civilního nouzového plánování, integrovaného záchranného systému, krizového řízení a dalších neméně důležitých úkolů stanovených právními předpisy. Nás zajímá zejména 6 právních předpisů, jimiž jsou zákony.

- Zákon č. 320/2015 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky,
- Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně,
- Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému,
- Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení,
- Zákon č. 224/2015 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými směsmi,
- Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole – kontrolní řád (© Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2020).

9.5 Patron hasičů

Patronem hasičů je dozajista svatý Florián. Legendy o jeho životě mají reálný základ, žil na počátku 4. století. Narodil se v blízkosti města Vídně, tehdy šlo spíše o území připojené k Římské říši. Florián patřil k římské armádě, kde působil na postu důstojníka. Za pokus vysvobodit 40 uvězněných křesťanů byl mučen a odsouzen k smrti. Na krk mu byl uvázan mlýnský kámen a následně byl svržen z mostu, který vedl přes řeku Enns (Enže) v Horním Rakousku. Zemřel mučednickou smrtí dne 4. května roku 304, dodnes si tak v tento den připomínáme jeho památku. Florián se patronem hasičů pravděpodobně stal po 15. století v souvislosti s faktem, že se vodou, ve které byl utopen, hasí oheň. Jedno

z rčení spojeným s úctou ke sv. Floriánovi zní: Kde pálí ohně žár, vzrůstá hřích a svár, pomocník je nám dán, svatý Florián (Cheníček, 2019).

Redakce POŽÁRY.cz uvádí, že svatý Florián je patron nejen hasičů, ale také kominíků a zedníků, dále je ochráncem při hrozbě ohně, vody a války. Praví se, je-li na den svatého Floriána silný vítr, mělo by být toho roku mnoho ohňů. Již ve středověku lidé považovali Floriána za ochránce před bouří, ohněm, velkou vodou či suchem. Stal se tak typickou postavou ve výklencích vesnických stavení, maleb na skle a mnoho měst se pyšní jeho sochou jako například Lipnice nad Sázavou a Slavonice. Ve Velvarech je Florián například vyobrazen na morových sloupech. Obraz ochránce hasičů nalezneme také v Borovanech ve velehradské bazilice, kde jeho socha zdobí hlavní oltář kostela. Vyobrazení svatého Floriána nechybí ani v hlavním městě, kde se jeho socha nachází na nároží domu U zlatého anděla na Staroměstském náměstí (© POŽÁRY.cz, 2020). Příklad Floriána jako ochránce či patrona dokládá i povídka *Strýc Hutula* (Stránecká, 1942).

9.6 Integrovaný záchranný systém

Integrovaný záchranný systém je nově zavedený pojem díky vzniku zákona o integrovaném záchranném systému v roce 2000. Tento zákon stanovuje složky IZS. Autoři pojem IZS vysvětlují jako koordinovaně řízený postup složek při přípravě na mimořádné události, dále pak při provádění záchranných akcí či likvidačních prací (Vilášek et al., 2014). Samotný zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému stanovuje své použití mimo jiné při potřebě uskutečňovat současně záchranné či likvidační práce dvěma nebo více složkami integrovaného záchranného systému (© 2020).

Vilášek et al. složky IZS člení na základní na ostatní složky, hlavní jsou ty základní:

1. Hasičský záchranný sbor ČR,
2. jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany,
3. zdravotnické záchranné služby,
4. Policie České republiky.

Uvedené složky jsou schopny a zejména povinny na základě zvláštních předpisů a ustanovených zákonů rychle a nepřetržitě zasahovat na celém území ČR (2014).

10 Etický kodex

Z pohledu sociální práce je nejdůležitější etika profesní, ve které je zahrnutý etický kodex pomáhajících profesí (Jankovský, 2018). Etický kodex je nejdůležitějším lejtrem pro úspěšné konání profese pracovníka v pomáhající i sociální sféře (Bandit et al., © 2015). Obsah etického kodexu tvoří zejména etické zásady, pravidla etického chování, jak ke klientům, tak mezi zaměstnanci společnosti, tak společností jako takové, s touto skutečností se ztotožňuje jak Asociace sociálních pracovníků (Etický kodex, © 2006) tak Hodovský (1994). Díky etickému kodexu dochází k objasnění požadavků etiky, které jsou nositeli odpovědnosti za danou profesi a důvěry, kterou propůjčuje veřejnost sociálnímu pracovníkovi (Nwachukwu, 2014). V současné době sestavování etického kodexu patří mezi hlavní znaky profesionality pomáhající profese (Mátl, 2019). Kopřiva (1997) se zastavuje nad skutečností, že žádný etický kodex už nám neříká, co máme dělat, když se nám nedaří splnit požadavek klienta.

Sýkorová pojednává o Společnosti sociálních pracovníků, která v roce 1996 etický kodex jako zásady sociálních pracovníků přijala (2008). Slovo kodex si v českém jazyce minimum lidí spojuje se slovem zákoník (Kodymová et al., 2008). Etický kodex je nutné zavést tam, kde je zákon abstraktní a nekonkrétní (Mura, 2015). Můžeme ho také nazvat hlavním regulátorem etického chování, který sám o sobě podtrhuje etické normy a pravidla (Somr, 2009).

10.1 Etický kodex pracovníka v sociálních službách

Národní etické kodexy (v České republice Etický kodex sociálních pracovníků České republiky) obvykle formulují pravidla závazná pro sociální pracovníky bez ohledu na resort či pracovní pozici, na které pracují (Janoušková, Nedělková eds., 2008, str. 378). Etické zásady sociálních služeb jsou řízeny standardy kvality, které jsou realizací činností sociálních pracovníků. Standardy kvality nemluví o nových etických tématech sociálních služeb, ale vyzdvihují některé oblasti etických kodexů a ukládají jejich písemné zpracování v metodice nebo ve vnitřních směrnících poskytovatele sociálních služeb (Janoušková, Nedělková eds., 2008).

Mimo jiné etický kodex sociální práce sociálním pracovníkům nabízí cenné vodítko, jak zvládnout etická dilemata a jak řešit problémy uvažování o etických zásadách sociální práce jako profese (Bandit et al., © 2015).

10.2 Etický kodex příslušníka Hasičského záchranného sboru

Etický kodex příslušníka a zaměstnance HZS ČR je řízen Sbírkou interních aktů řízení generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky. Sbíрка obsahuje část I, kde je mimo jiné pokyn GŘ HZS ČR, kterým je uveřejněn Interní protikorupční program HZS ČR a již zmiňovaný Etický kodex. Část II tvoří oznámení GŘ HZS ČR a oznámení náměstka GŘ HZS ČR o prevenci a civilní nouzové připravenosti (© 2017).

Účel etického kodexu příslušníka HZS ČR, zaneseného ve Sbírce interních aktů řízení GŘ HZS ČR, je vymezení a podpora žádoucích standardů chování příslušníků a zaměstnanců HZS ČR ke vzájemné interakci veřejnosti a k sobě navzájem. Etický kodex se skládá z článků určující zákonnost, obecné zásady, nakládání se svěřenými prostředky, střet zájmů, zákaz korupčního jednání, poskytování informací veřejnosti, reprezentaci a mlčenlivost. Článek o mlčenlivosti ukládá příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR povinnost:

- 1) Zachovat mlčenlivost o skutečnostech, které se příslušník a zaměstnanec HZS ČR dozvěděl v souvislosti s plněním svých úkolů, které mohou poškodit nebo ohrozit činnost zaměstnavatele.
- 2) Zachovat mlčenlivost o osobních údajích či tajných informacích v rozsahu stanoveném právními předpisy, pokud ovšem není této povinnosti zproštěn (© 2017).

© MV-Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR tak uveřejňuje standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek, jež shrnují obsah standardů na devět hlavních částí:

1. Co je psychosociální krizová pomoc a spolupráce,
2. Jak standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce vznikaly,
3. Standard prvních občanských pomoci,
4. Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro přímý kontakt,
5. Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro koordinování,
6. Vyhodnocení kvality a účelnosti psychosociální krizové pomoci a spolupráce,
7. Vzdělávací standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce,
8. Přehled navazujících koncepčních a metodických materiálů,
9. Přehled souvisejících zákonů, literatury a webových odkazů (2010).

Za nejdůležitější kapitoly standardů považuji číslo čtyři: Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro přímý kontakt, jejichž cílem je podpora splnění cílů a zásad psychosociální krizové pomoci a spolupráce v akutní, krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé době. Jsou zde zahrnuty podkapitoly, které hovoří o:

- a) Týmové, kolegiální a občanské spolupráci jako způsob jistění naší osoby jako pomáhajícího – cílem je podpora pomáhajícího v dobrém výkonu a vědomí, že na pomáhání rozhodně nejsme sami.
- b) Aktivní vyhledávání, navázání a ukončení prvního kontaktu – cíl je stanovit pravidla, která dopomůžou k pocitu důvěry mezi účastníky terénního pomáhání.
- c) Orientování v nastalé situaci a dohodě o spolupráci – hledání, ověřování potřeb a hodnot, sil, zdrojů a strategií pro zvládnutí situace. Splněného cíle dosáhneme partnerskou spoluprací ušitou na míru, která bude splňovat hodnoty, potřeby a posílení síly propojených zdrojů s okolím.
- d) Podpora při sdělování špatných zpráv – zajistit sdělování informací mezi partnery, způsob komunikace a možnost dostat se k takovým informacím, které sami chceme zjistit.
- e) Podpora vzájemné pomoci, svépomoci a plánů činnosti – stanovit postupy upevnění vnímání postiženého a odhodlání překonat nepřízeň jeho osudu a snažit se ho překonat.
- f) Poradenství – podpora práv a zájmů. Cílem standardu je podpora zvládnutí životní situace a znovu se začlenit do společnosti.
- g) Návaznost střednědobé a dlouhodobé pomoci, ukončení spolupráce – zajistit propojení jednotlivých složek mezi sebou.
- h) Podpora zasažených lidí, obcí a organizací pro další událost – cílem je stanovit postupy pro podporu angažovanosti pomoci druhým.
- i) Informovanost – komunikace s veřejností a médii. Začlenit čestné a pravdivé informování o neštěstí osudu mezi ostatní a podpora odvahy čelit nepřízním osudu. Zároveň nastavit pravidla pro zacházení s informacemi pro kontakt s médii.
- j) Zaznamenávání pomáhání, vývoje a událostí – cílem standardu je podporovat práva a zájmy zasažených osob, rozvoj duševní pohody pomáhající osoby, kvalitu pomáhání mezi jednotlivými složkami týmu, zachovat událost v paměti a

vyhodnocovat pomocí spolupráce (© MV-Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2010).

11 Shrnutí

Hasičské pohádky, jak z pera aktivních příslušníků a administrativních zaměstnanců HSZ ČR, tak autorství Zuzany Pospíšilové rozvíjejí nejenom tradiční a osvědčená témata, ale jsou v nich akceptovány i změny ve společnosti, jak je reflektuje hasičská profese. Z pohádkového pojetí prezentace ohně a vody jako dvou živlů, se kterými se hasiči, pokud se oba fenomény dostanou za hranice služby a prospěchu lidem, musí vyrovnávat, vyplývá i dominantní preventivní a výchovný aspekt: naučit se od raného dětství s oběma živly bezpečně zacházet, což bývalo dříve samozřejmé a možností k tomu bylo nepřeberné.

Výchova k prevenci je v pohádkových příbězích doplňována poznávacím aspektem, týkajícím se všestrannosti hasičské složky IZS. Prakticky v každé sbírce pohádkových příběhů se s ní setkáváme, byť se mohou vyskytovat hlasy odborníků, že je to na úkor kvalit klasické pohádky.

Hasičské a další pohádky návodné autorské provenience jsou pohádkami dnešní doby, vycházejí vstříc jejím potřebám, jsou jiné než tradiční pohádky, ale zachovávají základní pohádkové schéma: směřování k dobru, vzájemné pomoci a toleranci. Připomínají nám také provázanost a nutnost ochrany světa lidí, zvířátek a vůbec přírodního prostředí, náročnost a nezbytnost profesí IZS a vedou k jejich propagaci. Nedílnou součástí pohádkových textů jsou informace o tel. číslech tísňových linek (112, 150, 155 a 158) a jejich využití v případě potřeby.

V pohádkách nechybí ani historický exkurz, jak se hasilo kdysi a jak se hasí požár dnes. V pohádkových příbězích figuruje stará a nová technika a v neposlední řadě je vzpomenuo patrona hasičů svatého Floriána. Mimo jiné jsou v těchto příbězích vidět etické aspekty vedoucí k morálce, respektu, pomoci druhým v nepříznivé situaci, ale také důvěra a týmová práce. Hasičské pohádky nám také nastiňují etická dilemata, ale nad těmi se do hloubky zamyslí spíše dospělí než malé dítě.

Jak už bylo mnohokrát řečeno, hasičské pohádky, stejně jako policejní či záchranářské, mohou zábavnou, ale i realistickou formou přiblížit dětem předškolního a mladšího školního věku hasičskou, policejní či záchranářskou profesi. Neznamená to, že by se děti

či dospívající museli nutně rozhodnout pro některou z těchto velice fyzicky i psychicky náročných profesí. Jde o úvodní impulz, kdy si dítě ve věku, kdy se v jeho mysli ukládají základní poznatky, dovednosti a návyky, může s pomocí návodné autorské pohádky tyto poznatky utřídit. Dozví se tak, že existují povolání, která mají přímo v popisu práce chránit jeho bezpečnost, majetek a zdraví.

Hasiči jsou složkou Integrovaného záchranného systému ČR, která se systematicky stará o výchovu svého dorostu. Homolková – Němečková et. al. (© 2008) charakterizují mladé adepty hasičské profese jako fyzické osoby starší šesti let, jež ještě nedosáhly věku osmnácti let, přičemž se nerozlišuje mezi chlapci a dívkami. Mladí hasiči jsou rozděleni do tří kategorií na mladší hasiče (6–11 let), starší hasiče (11–15 let) a dorostence a dorostenky (14–18 let).

Podle programu mají mladí hasiči usilovat o získání odborných znalostí a dovedností, seznamovat se s hlavními zásadami požární ochrany a získat trvalé návyky týkající se požární bezpečnosti. Jejich vedoucí mají své svěřence vést k rozšiřování vědomostí ve všestrannosti, k ochraně přírody a péči o vlastní zdraví (Homolková – Němečková et al., © 2008).

Na pohádkové knížky, jejichž obsah je určen k předčítání nebo poslechu v podobě nahrávek na CD, by měly pro starší zájemce o danou problematiku navazovat už speciálně vytvořené programy ve formě metodických příruček, které mohou být nejenom vodítkem pro práci vedoucích mladých hasičů, ale souhrnem přístupnou formou podávaných informací užitečné i pro samotné adepty hasičské profese.

12 Závěr

Klasickým pohádkám a návodným autorským pohádkám je vlastní především výchovný aspekt, přičemž u druhých jmenovaných může dominovat do té míry, že můžeme mít pocit, že jde o beletrizovanou tezi na úkor kreativity vyprávění.

Mravní poslání pohádkového příběhu bývá u klasických pohádek jednodušší, snáze pochopitelné ze samotného příběhu, kdežto u návodných autorských pohádek bývá často jen explicitně vyjádřeno na jejich konci, nahrazuje tak hojně používaná klišé pohádek klasických. Navíc některé sbírky pohádek – a nejnovější Hasičské pohádky nejsou v tomto směru výjimkou, mají na konci příběhu doplňující otázky, shrnutí či poučení (zásady správného chování), vedou posluchače či čtenáře k osobnímu vyjádření se

k příběhu, např. nakreslením obrázku. Narozdíl od klasických pohádek přímo nabádají k nějakému typu aktivity. Důkazem toho jsou Hasičské pohádky 2 s podtitulem *Čti si a poznávej*, vznikly výběrem těch nejlepších pohádek z literární soutěže, kterou organizoval Hasičský záchranný sbor ČR pro děti ze základních a středních škol v České republice.

Profesní autorské pohádky nejenom ve svých syžetech prezentují žádoucí vzorce chování, ale vedou i k zájmu o reálnou profesi: hasiče, policisty či záchrannářské (zdravotnické) profese. Hasičské či záchrannářské pohádky zatím nemají v originální české pohádkové tvorbě tradici narozdíl od těch policejních, kde položil základy už svého času Karel Čapek.

Hasičské pohádky si tradici teprve, ale zdá se že úspěšně, vytvářejí, i když se najdou literární vědci pohádkáři, kteří je příliš neuznávají a pokládají přinejmenším za druhořadé. Podle mého názoru zajisté mají své místo na trhu pohádek. Cíl charakterizace Hasičských pohádek a rozbor etických aspektů typologie postav těchto pohádek, bych považovala za úspěšně splněný. Co se týče cíle analýzy etických aspektů a etických dilemat příslušníka HZS ČR a sociální práce, snažila jsem se toto pole zmapovat nejlépe, jak jsem mohla, považuji tak tento cíl za splněný.

13 Seznam použitých zdrojů

1. ADAMOVIČ, L., VENTURA, V., 2001. *Základy filosofie, etiky: základy společenských věd : pro střední školy*. 3., upr. vyd. Praha: Fortuna. 149 s. ISBN 80-716-8772-3.
2. BANDIT, T., et al., 2015. Etický kodex jako nástroj podpory řešení etických dilemat sociální práce z hlediska různých pojetí sociální práce. *Sešit sociální práce* [online]. Praha: MPSV. [cit. 2020-02-21]. ISBN 978-80-7421089-1. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/23241/4ssp.pdf>
3. BETTELHEIM, B., VENTURA, V., 2017. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. 3., upr. vyd. Praha: Portál. 416 s. ISBN 978-80-262-1172-3.
4. ČAPEK, K., ČAPEK, J., 1932. *Devatero pohádek a ještě jedna jako přívazek od Josefa Čapka*. Borový Aventinum. 214 s.
5. ČAPEK, K., ČAPEK, J., 2008. *Devatero pohádek: a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek*. 11. vyd. Praha: Albatros. 252 s. ISBN 978-80-00-02179-9.
6. ČERNOUŠEK, M., 1990. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros. 187 s. ISBN 80-000-0060-1.
7. DOLANSKÝ, J., ERBEN, K., J., 1989. *Pohádky: Z čarovné říše pohádek*. Praha: Albatros. 185 s.
8. *Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR* [online]. 2006. Společnost sociálních pracovníků ČR. [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspcr.pdf
9. FILOZOFICKÁ FAKULTA, 2004. *Kapitoly ze sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita. 100 s. ISBN 80-7042-682-9.
10. FISCHER, O., MILFAIT, R., 2008. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
11. FRANZ, VON M.-L., 2015. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Vydání čtvrté. Praha: Portál. Spektrum (Portál). 184 s. ISBN 978-80-262-0863-1.
12. GOLDMANN, R., CICHÁ, M., 2004. *Etika zdravotní a sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého. 126 s. ISBN 80-244-0907-0.
13. HARSS, C., 1994. *Stres, cena úspěchu?: Aktivní překonávání stresu pro zaměstnané ženy*. Vimperk: Tina. 178 s. ISBN 80-856-1815-X.

14. HARTMANN, N., 2002. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia. 274 s. ISBN 80-200-0970-1.
15. HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR JIHMORAVSKÉHO KRAJE et al., © 2017. *Vaše cesty k bezpečí aneb chytré blondýnky radí*. [online]. [cit. 2020-04-02]. Brno: Hasičský záchranný sbor Jihomoravského kraje. 168 s. Dostupné z: <http://krizport.firebrno.cz/file/2633/>
16. HERZOGOVÁ, Z., 2003. *Policejní etika*. Praha: Zuzana Herzogová. 327 s. ISBN 80-238-9984-8.
17. HEŘMANOVÁ, J., et al., 2012. *Etika v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada. Sestra (Grada). 200 s. ISBN 978-80-247-3469-9.
18. HODOVSKÝ, I., SEDLÁK, J., 1994. *Etika ve společnosti a v povoláních*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 165 s. ISBN 80-706-7413-X.
19. HOMOLKOVÁ-NĚMEČKOVÁ, M., et al., 2008. *Učební texty pro vedoucí instruktory kolektivu mladých hasičů*. [online]. [cit. 2020-04-04]. Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. 160 s. Dostupné z: http://www.zachotin.cz/assets/File.ashx?id_org=19031&id_dokumenty=1652
20. HURNÍKOVÁ, K., SZURMAN, P., 2011. *Filozofie a etika: studijní opora pro kombinovanou formu studia*. Ostrava: Obchodní akademie a Vyšší odborná škola sociální Ostrava-Mariánské Hory. 73 I s. ISBN 978-80-87540-01-5.
21. *Hzscr.cz*, 2020 [online]. Praha: © Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/kontakty-570883.aspx>
22. CHALOUPKA, O., 1982. *Rozvoj dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Albatros. 572 s.
23. CHALOUPKA, O., 1995. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing 103 s. ISBN 80-858-6540-8.
24. CHAPMAN, R., A., (ed.), 2003. *Etika ve veřejné službě pro nové tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství. 263 s. ISBN 80-86429-14-8.
25. CHENÍČEK, V., 2019. *Almanach 120 let (1899-2019): Sbor dobrovolných hasičů Skaličany*. Blatná: Blatenská tiskárna, s.r.o. pro město Blatná. 160 s. ISBN 978-80-87603-09-3.
26. JANKOVSKÝ, J., 2003. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton. 223 s. ISBN 80-725-4329-6.

27. JANKOVSKÝ, J., 2018. *Etika pro pomáhající profese*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. 302 s. ISBN 978-80-7553-414-9.
28. JANOTOVÁ, H., et al., 2005. *Profesijná etika*. Praha: Eurolex Bohemia. 96 s. ISBN 80-868-6143-2.
29. JANOUŠKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D., KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE, 2008. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků (eds.). Sborník studijních textů pro terénní sociální pracovníky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 401 s. ISBN 978-80-7368-504-1.
30. KODYMOVÁ, P., et al., 2008. *Katedra sociální práce. Profese a etika sociální práce: sborník studentských prací*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. 154 s. ISBN 978-80-7308-222-2.
31. KOPŘIVA, K., 1997. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 2. rozšířené a přepracované vydání Praha: Portál. 147 s. ISBN 80-717-8150-9.
32. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J., 2008. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Nové přepracované vydání Praha: Galén. Makropulos. 327 s. ISBN 978-80-7262-410-2.
33. KŘIVOHLAVÝ, J., 2009. *Sestra a stres: příručka pro duševní pohodu*. Praha: Grada. Sestra (Grada). 128 s. ISBN 978-80-247-3149-0.
34. KUTNOHORSKÁ, J., et al., 2012. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-3843-7.
35. MATOUŠEK, P., REISSNER, M., 2005. *Bylo, nebylo, bude: Once upon a time to come*. Praha: Ministerstvo kultury ČR. 44 s. ISBN 80-86310-51-5.
36. MATOUŠEK, O., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Portál. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
37. MÁTEL, A., 2019. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing. 208 s. ISBN 978-80-271-2220-2.
38. MICKERTSOVÁ, Z., WEBROVÁ, A., 2011. *Teorie a metody sociální práce I: studijní opora pro kombinovanou formu studia*. Ostrava: Obchodní akademie a Vyšší odborná škola sociální Ostrava-Mariánské Hory. 134 s. ISBN 978-80-87540-37-4.

39. MIKA, O., J., et al., 2012. *Ochrana obyvatelstva. Malé kompendium ochrany obyvatelstva*. Díl I. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava. 104 s. ISBN 978-80-87035-67-2.
40. MOCNÁ, D., PETERKA, J., 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka. 699 s. ISBN 80-718-5669-X.
41. MUNZAROVÁ, M., 2005. *Zdravotnická etika od A do Z*. Praha: Grada. 156 s. ISBN 80-247-1024-2.
42. MURA, L., 2015. *Etika pro pomáhající profesie*. Brno: Tribun EU. Knihovnicka.cz. 125 s. ISBN 978-80-263-0812-6.
43. MUSIL, L., 2004. *Ráda bych Vám pomohla, ale: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman. 243 s. ISBN 80-903-0701-9.
44. MV-GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČR, © 2010. *Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek* [online]. [cit. 2020-04-02]. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky. 65 s. ISBN 978-80-86640-51-8.
45. MV-GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČR, © 2017. *Sbírka interních aktů řízení generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky* [online]. Praha: MV-generálního ředitelství HZS ČR. Částka: 17. 35 s. [cit. 2020-04-02] Dostupnéz:file:///C:/Users/P%C3%A1j%C3%AD/Downloads/SIA%C5%98_%C4%8D%C3%A1_17-2017-pokyn_17_z_20-3.pdf
46. NESVADBA, P., 2009. *Policejní etika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 315 s. ISBN 978-80-7380-195-3.
47. NITRA, J., 2020. *Pompiéři, požárníci, hasiči. Dějiny českého hasičství*. 1. vyd. Praha: Triton. 355 s. 978-80-7553-796-6.
48. NWACHUKWU, P.T.T., 2014. Comparing the ethical code implementation among social workers in Africa: Can years of experience make difference? *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 5 (23), 2305-2317, doi:10.5901/mjss.2014.v5n23p2305.
49. PARKER, M., 2017. *Etika pro děti*. 1. vyd. Praha: Triton. 252 s. ISBN 978-80-7553-152-0.

50. PLAMÍNEK, J., 2008. *Řešení problémů a rozhodování: jak přinutit problémy, aby pracovaly ve váš prospěch*. Praha: Grada. Manažer. 144 s. ISBN 978-80-247-2437-9.
51. POSPÍŠILOVÁ, Z., 2016. *Hasičské pohádky*. Il. Pospíchal, J. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. 120 s. ISBN 978-80-247-5739-1.
52. POŽÁRY.CZ, 2019. *Sanctus Florianus – Svatý Florián, aneb patron nejen hasičů slaví 4. května svátek*. [online]. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.pozary.cz/clanek/991-sanctus-florianus-svaty-florian-aneb-patron-nejen-hasicu-slavi-4-kvetna-svatek/>
53. PŘÍSLUŠNÍCI HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČESKÉ REPUBLIKY, © 2016. *Hasičské pohádky*. 1. vyd. Il. Cabicar, L. Praha: MV-generální ředitelství HZS ČR. 71 s. ISBN 978-80-87544-20-4.
54. PŘÍSLUŠNÍCI HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČESKÉ REPUBLIKY, © 2019. *Hasičské pohádky 2*. 1. vyd. Il. Cabicar, L. Praha: MV-generální ředitelství HZS ČR. 83 s. ISBN 978-80-7616-010-1.
55. SCHAUTOVÁ, N., 2016. *Rozhodování a intuice: využijte plný potenciál intuice při rozhodování*. Praha: Portál. 176 s. ISBN 978-80-262-1090-0.
56. SOCHROVÁ, M., 2004. *Literatura v kostce: pro střední školy*. 4. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment. V kostce (Fragment). 88 s. ISBN 80-720-0965-6.
57. SOMR, M., 2009. *Statě ke studiu sociologie, profesní etiky, filozofie výchovy a reformního školství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 122 s. ISBN 978-80-7394-189-5.
58. STRÁNECKÁ, F., 1942. *Povídky a črty*. Uspořádal Timotheus Vodička. Olomouc: Velehrad. 290 s.
59. SÝKOROVÁ, K., 2008. *Základy sociologie, filosofie a etiky pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. 94 [17] s. ISBN 978-80-7372-323-1.
60. SZASZO, Z., 2010. *Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích*. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky. 306 s. ISBN 978-80-86640-60-0.
61. ŠMAHELOVÁ, H., 1989. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Albatros (ČR). 232 s. ISBN 13-864-89.

62. ŠOLCOVÁ, O., WERNEROVÁ M., 2019. *Středisko společných činností Akademie věd České republiky. A / Věda a výzkum: Akademie věd České republiky. Ústav chemických procesů AV ČR. 1(3). ISSN 2533-784X.*
63. ŠVÁB, S., 2006. *Psychologie práce pro nováčky, hasiče – záchranáře, ale nejen pro ně.* Sdružení bezpečnostního a důlního inženýrství. Ostrava. ISBN 80-86634-84-1
64. TICHÁ, R., 2011. *Etické aspekty a dilemata práce hasiče-záchranáře.* [cit. 2020-20-04] Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra řízení a supervize v soc. a zdrav. organizacích. Vedoucí práce Štegmannová, Ingrid.
65. ÚLEHLA, I., 2007. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe.* Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství 2. 128 s. ISBN 978-80-8642-936-6.
66. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* 2. vyd. doplněné a přepracované Praha: Karolinum. 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
67. VILÁŠEK, J., et al., 2014. *Integrovaný záchranný systém ČR na počátku 21. století.* Praha: Karolinum. 190 s. ISBN 978-80-246-2477-8.
68. VORLÍČEK, J., et al., 2004. *Paliativní medicína.* 2. přepracované a doplněné vydání. Grada. 544 s. ISBN 80-247-0279-7.
69. WOLFGANG, H., 2016. *Etika: základní otázky života.* Praha: Vyšehrad. 240 s. ISBN 978-80-7429-642-0.
70. Zákon č. 133/1985 Sb., zákon České národní rady o požární ochraně, 1985. [online]. [cit. 2020-08-03]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 34, s. 2227-2251. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
71. Zákon č. 224/2015 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými směsmi a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o prevenci závažných havárií), 2015. [online]. [cit. 2020-08-03]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 93, s. 2762-2801. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
72. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, 2000. [online]. [cit. 2020-08-03]. In: *Sbírka zákonů České republiky*,

- částka 73, s. 3461–3474. ISSN 1211-1244. Dostupné z:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
73. Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), 2000. [online]. [cit. 2020-08-03]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 73, s. 3475-3488. ISSN 1211-1244. Dostupné z:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
74. Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), 2012. [online]. [cit. 2020-08-03]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 86, s. 3303-3309. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
75. Zákon č. 320/2015 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů (zákon o hasičském záchranném sboru), 2015. [online]. [cit. 2020-28-02]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 135, s. 4307-4324. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>

14 Seznam příloh

14.1 Příloha č. 1

ETICKÝ KODEX

SPOLEČNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR

1. Etické zásady

1. 1. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

1. 2. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1. 3. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

1. 4. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

1.5. Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka

2. 1. Ve vztahu ke klientovi

2. 1. 1. Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.

2. 1. 2. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2. 1. 3. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí.

Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.

2. 1. 4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby. V případech, kde je to v souladu s platnými právními předpisy, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

2. 1. 5. Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnání, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

2. 1. 6. Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.

2.1.7. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

2. 2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2. 2. 1. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2. 2. 2. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2. 2. 3. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2. 3. Ve vztahu ke kolegům

2. 3. 1. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb.

2. 3. 2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem.

2.3.3. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.

2. 4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2. 4. 1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2. 4. 2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2. 4. 3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.

2. 4. 4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

2. 4. 5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

2.4.6. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

2. 5. Ve vztahu ke společnosti

2. 5. 1. Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.

2. 5. 2. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

2. 5. 3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

2. 5. 4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.

2. 5. 5. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2.5.6. Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Etické problémové okruhy

Tyto problémové okruhy by měly být rozpracovány v rozšířeném kodexu, který by byl zaměřen na specifika sociální práce v různých oblastech.

Sociální práce s jednotlivcem, rodinami, skupinami, komunitami a organizacemi vytváří pro sociálního pracovníka situace, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správních postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.

A. Základní etické problémy jsou

- kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),
- kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,
- kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,
- kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci

B. Další problémové okruhy,

kteřé se občás vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování vyplývají z následujících situací, kdy loajalita sociálního pracovníka s klientem se dostane do střetu zájmů

- při konfliktu zájmu samotného sociálního pracovníka se zájmem klienta,
- při konfliktu klienta a jiného občana,
- při konfliktu mezi institucí či organizací a skupinou klientů,
- při konfliktu zájmu klientů a ostatní společnosti,
- při konfliktu mezi zaměstnavatelem a jeho sociálními pracovníky.

C. Sociální pracovník má ve své náplni roli pracovníka,

kteřý klientům pomáhá a současně má klienty kontrolovat. Vztahy mezi těmito protichůdnými aspekty sociální práce vyžadují, aby si sociální pracovníci vyjasnili etické důsledky kontrolní role a do jaké míry je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce.

Postupy při řešení etických problémů

1. Závažné etické problémy budou probírány a řešeny ve skupinách pracovníků v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR (dále jen Společnost). Sociální pracovník má mít možnost: diskutovat, zvažovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci s kolegy a dalšími odborníky, event. i za účasti stran, kteřých se týkají.
2. Společnost může doplnit a přizpůsobit etické zásady pro ty oblasti terénní sociální práce, kde jsou etické problémy komplikované a závažné.
3. Na základě tohoto kodexu je úkolem Společnosti pomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům analyzovat a pomáhat řešit jednotlivé problémy.

Etický kodex byl schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků 19. 5. 2006 a nabývá účinnosti od 20. 5. 2006.

Etický kodex příslušníka a zaměstnance
Hasičského záchranného sboru České republiky

Preambule

Účelem Etického kodexu příslušníka a zaměstnance Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „etický kodex“) je vymezit a podporovat žádoucí standardy chování příslušníků a zaměstnanců Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „příslušníci a zaměstnanci“) ve vztahu k veřejnosti a k sobě navzájem.

Čl. 1

Zákonnost

(1) Příslušník a zaměstnanec plní úkoly v souladu s ústavním pořádkem, se zákony a ostatními právními předpisy, jakož i s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána.

(2) Při plnění úkolů jedná příslušník a zaměstnanec pouze v rozsahu zákonem svěřené pravomoci a řídí se interními akty řízení.

(3) Pokud se příslušník nebo zaměstnanec domnívá, že se od něj požaduje, aby jednal v rozporu se zásadami uvedenými v odstavci 1 a 2, respektive takovým způsobem, který porušuje etický kodex, to oznámí bez zbytečného odkladu příslušnému nadřízenému, který je povinen neprodleně podniknout účinné kroky k prošetření a případnému zabránění takovému jednání.

Čl. 2

Obecné zásady

(1) Příslušník a zaměstnanec plní služební/pracovní úkoly (dále jen „úkoly“) na vysoké odborné úrovni, s nejvyšší mírou zdvořilosti, vstřícnosti a ochoty a bez jakýchkoli předsudků. Nepřipouští diskriminaci či obtěžování.

(2) Příslušník a zaměstnanec jedná korektně se spolupracovníky i se zaměstnanci ostatních orgánů, respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů i jiných odborníků a účinně je využívá i pro svůj odborný růst.

(3) Příslušník a zaměstnanec dbá na to, aby jeho rozhodování bylo objektivní a nestranné. Při rozhodování nesmí preferovat osobní či skupinové zájmy, ani se nechat ovlivnit pozitivními či negativními vztahy ke konkrétním osobám. Zdrží se při výkonu služby/práce také všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nestrannost jeho rozhodování. Ve shodných nebo podobných případech jedná tak, aby mezi jednotlivými postupy nevznikaly neodůvodněné rozdíly.

(4) Příslušník a zaměstnanec vyřizuje služební/pracovní záležitosti bez zbytečných průtahů v zákonem stanovených lhůtách, při plnění úkolů postupuje tak, aby nikomu nevznikaly zbytečné náklady.

(5) Příslušník a zaměstnanec jedná při plnění úkolů politicky nestranným způsobem.

(6) Příslušník a zaměstnanec nebude vykonávat takovou veřejnou činnost, která by mohla narušit důvěru občanů v jeho schopnosti nestranně plnit úkoly HZS ČR.

Čl. 3

Nakládání se svěřenými prostředky

(1) Příslušník a zaměstnanec dbá na hospodárné využívání majetku HZS ČR a je povinen užívat svěřené prostředky k co nejefektivnějšímu plnění úkolů.

(2) S výjimkou případů stanovených právními předpisy je zakázáno používání majetku a služeb HZS ČR pro soukromé účely nebo osobní prospěch.

Čl. 4

Střet zájmů

(1) Příslušník a zaměstnanec svým jednáním předchází situacím, ve kterých by byl vystaven možnému střetu svého soukromého zájmu a zastávané služební/pracovní pozice a získal tak neoprávněný prospěch či výhodu pro sebe nebo někoho jiného.

(2) Příslušník a zaměstnanec nesmí ohrozit veřejný zájem tím, že se bude odvolávat na svou pozici či funkci ve věcech, které nesouvisí s plněním jemu svěřených úkolů.

Čl. 5

Zákaz korupčního jednání

(1) Příslušník a zaměstnanec nesmí při svém rozhodování a v souvislosti s rozhodováním přijímat ani vyžadovat dary či jiná zvýhodnění pro sebe nebo někoho jiného, popř. jakýmkoli jiným způsobem připustit ovlivnění plnění jemu svěřených úkolů, objektivního hodnocení věci a nestranného rozhodování.

(2) Příslušník a zaměstnanec jedná tak, aby se při plnění úkolů nedostal do postavení, ve kterém by byl zavázán oplatit službu či laskavost, která mu byla prokázána. Zároveň se vyvaruje vytváření známostí a vzájemně závislých vztahů, jež by mohly ohrozit jeho nestrannost.

(3) Příslušník a zaměstnanec se v soukromém životě vyhýbá takovým činnostem, chování a jednání, které by mohly v očích veřejnosti snížit důvěru v HZS ČR, nebo dokonce zavdat příčinu k vydírání příslušníka nebo zaměstnance v důsledku jeho jednání v rozporu s právními předpisy nebo etickými normami.

Čl. 6

Mlčenlivost

(1) Příslušník a zaměstnanec zachovává mlčenlivost o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s plněním úkolů, jež by mohly poškodit nebo ohrozit činnost zaměstnavatele.

(2) Příslušník a zaměstnanec je povinen zachovat mlčenlivost o osobních údajích nebo utajovaných informacích v rozsahu stanoveném právními předpisy, pokud není této povinnosti zproštěn.

Čl. 7

Poskytování informací veřejnosti

Každý příslušník a zaměstnanec poskytuje pravdivé a úplné informace v souladu s právními předpisy. Informace o činnosti HZS ČR, plnění jeho funkcí, jakož i další informace určené veřejnosti sděluje za HZS ČR příslušník nebo zaměstnanec, který je k tomu určen.

Čl. 8

Reprezentace

- (1) Zaměstnanec dbá na to, aby byl upraven a oblečen adekvátně jeho práci a vážnosti HZS ČR.
- (2) Příslušník ve stejnokroji se při používání a nošení stejnokroje řídí interním aktem řízení.
- (3) Příslušník a zaměstnanec jedná s každým ohleduplně, způsobem přiměřeným jeho sociálním schopnostem a komunikačním potřebám, respektující jeho osobnost. Veškerá jednání s dotčenými osobami příslušník a zaměstnanec vede taktně a respektuje důstojnost těchto osob a zachování jejich dobrého jména.

Čl. 9

Závěrečná ustanovení

- (1) Skutečnost, že některý způsob chování není výslovně uveden v etickém kodexu, nezabraňuje tomu, aby toto chování nemohlo být považováno za nepřijatelné, například pokud je v rozporu s obecně zažitými pravidly slušnosti.
- (2) Etický kodex je pro příslušníky a zaměstnance závazný a porušení jeho pravidel představuje porušení služební/pracovní kázně.

15 Seznam zkratek

ČR	Česká republika
GŘ	Generální ředitelství
Genpor.	generálporučík
GŘ HZS ČR	Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky
GŘ MV HZS ČR	Generální ředitelství Ministerstva vnitra Hasičského záchranného sboru České republiky
HZS	Hasičský záchranný systém
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
IZS	Integrovaný záchranný systém
MV	Ministerstvo vnitra
MV ČSR	Ministerstvo vnitra České socialistické republiky
MV SSR	Ministerstvo vnitra Slovenské socialistické republiky